

STICHTING
DE VERRE
BERGEN

A stylized illustration on a green background. A black ladder is positioned vertically on the left side. Below the ladder is a grey silhouette of a city skyline with various buildings and a tower. A large, light green cloud is positioned above the ladder. The text 'DE OPSTART VAN VAKMANSTAD' is centered in the middle of the image.

DE OPSTART VAN VAKMANSTAD

RESULTATEN 2012-2013

**ONDERZOEK
ROTTERDAM
VAKMANSTAD
OP OBS BLOEMHOF
RESULTATEN
2012-2013**

Harrie Jonkman en Marjan de Gruijter

Verwey-Jonker Instituut

oktober 2013

Het programma Rotterdam Vakmanstad is gericht op de brede ontwikkeling van kinderen. De initiatiefnemers zijn van mening dat in het huidige basisonderwijs hier meer aandacht aan moet worden gegeven. Ze krijgen bijval van de Onderwijsraad die in 2013 in het advies 'Een smalle kijk op onderwijskwaliteit' duidelijke stelling neemt voor meer aandacht voor de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen. Volgens de raad is het onderwijs veel te eenzijdig gericht op meetbare doelen, in het bijzonder op het verhogen van taal- en rekenprestaties. Dit is een gemiste kans omdat, zo stelt het onafhankelijk adviescollege van de regering, de samenleving juist ook behoefte heeft aan creativiteit, probleemoplossend vermogen, samenwerking, culturele en morele sensitiviteit, zorgzaamheid en vakmanschap.

Maar het investeren in kinderen gaat verder dan de omgeving van de basisschool. Voor de ontwikkeling van kinderen ligt de grote uitdaging in het betrekken van de sociale omgeving rondom het kind. Denk aan de ouders, familie, buurtbewoners, andere scholen en organisaties in de buurt. Het programma Rotterdam Vakmanstad geeft hier samen met onder andere de directie en docenten van de basisschool OBS Bloemhof heel concreet handen en voeten aan. De medewerkers van Vakmanstad staan met hun voeten in de klei en werken iedere dag aan de brede ontwikkeling van de kinderen in de wijk Bloemhof. Dat is niet eenvoudig. De integrale aanpak waar ze voor staan vergt veel innovativiteit en creativiteit. Ze wijken af van de gebaande paden en sluiten nieuwe coalities. Zo werken ze samen met VMBO en MBO opleidingen, ouders van de kinderen, bedrijfsleven,

woningcorporaties, kunstenaars, filosofen en judoka's. De manier van denken en werken van Rotterdam Vakmanstad heeft zijn weerklank gevonden in Rotterdam en sluit ook naadloos aan bij de ambitie van de Rotterdamse Children's Zone.

Het onderzoek dat voor u ligt laat de ontwikkeling en resultaten zien van het programma in de periode 2012-2013. Het onderzoek evalueert en adviseert Rotterdam Vakmanstad in de verdere ontwikkeling van het programma. Het is meten om te verbeteren. Wij geloven in deze methode van werken. De Onderwijsraad sprak eerder (2001) over het belang van 'stapsgewijze verbetering in het onderwijs', omdat grootschalige top-down onderwijsvernieuwingen uit het verleden niet tot de verwachte resultaten hebben geleid. Om het onderwijs systematisch en stapsgewijs te verbeteren is het belangrijk dat onderwijspraktijk en onderwijsonderzoek nauw samenwerken.

Voor het onderhavige onderzoek hebben we een begeleidingscommissie ingesteld om de kwaliteit van het onderzoek te waarborgen. Wij zijn de leden van de commissie en de voorzitter emeritus prof. dr. Pieter Winsemius in het bijzonder dankbaar voor hun belangeloze inzet. Verder danken en wensen we alle medewerkers van Rotterdam Vakmanstad en basisschool OBS Bloemhof heel veel succes bij de ontwikkeling en dagelijkse uitvoering. De grote uitdaging van de onderzoekers is om de complexiteit van de dagelijkse praktijk op schrift te stellen en de impact van het programma op de kinderen zichtbaar te maken. We kijken met veel plezier uit naar de volgende rapportage.

Roelof Prins

Directeur
Stichting De Verre Bergen

Nanne Boonstra

Research Manager
Stichting De Verre Bergen

INHOUD

1. INLEIDING	08
1.1 De Wijk	09
1.2 De school	11
1.3 Het onderzoek	12
2. HET PROGRAMMA ROTTERDAM VAKMANSTAD	
OP OBS BLOEMHOF	16
2.1 Fysieke Integriteit	17
2.2 Actief Burgerschap	22
2.3 Ouderbetrokkenheid	24
3. FYSIEKE INTEGRITEIT	26
3.1 Inleiding	27
3.2 Procesevaluatie	27
3.3 Effectonderzoek	30
3.4 Het instrumentarium	31
3.5 Methode	32
3.6 Analyse	36
3.7 Resultaten	37

4. ACTIEF BURGERSCHAP	42
4.1 Inleiding	43
4.2 Huiswerkbegeleiding	57
4.3 Brede Vakantieschool	48
4.4 Vakhuis	53
5. CONCLUSIES	60
5.1 Conclusies Fysieke Integriteit	61
5.2 Conclusies Actief Burgerschap	62
5.3 Plannen en activiteiten Rotterdam Vakmanstad 2013-2014	62
5. REFERENTIES	64

1. INLEIDING

In dit eerste hoofdstuk schetsen we een beeld van de Openbare Basisschool Bloemhof en de wijk waar het programma Rotterdam Vakmanstad wordt uitgevoerd. Het hoofdstuk eindigt met een beschrijving van het onderzoek.

Rotterdam Vakmanstad is een innovatief (onderwijs) programma in Rotterdam. Het programma is ontwikkeld door de Rotterdamse filosoof Dr. Henk Oosterling (waarvan het onderdeel Fysieke Integriteit in samenwerking met de directeur van Openbare Basisschool Bloemhof). De ambitie is om de schoolprestaties van kinderen op sociaal, fysiek en cognitief niveau te verbeteren, actief burgerschap te bevorderen en duurzaam vakmanschap te realiseren in de stad Rotterdam. Het programma kent drie onderdelen ofwel interactievelden, te weten Fysieke Integriteit, Actief Burgerschap en Duurzaam Vakmanschap. Het programma wordt gedurende drie jaar in en rondom OBS Bloemhof in deelgemeente Feyenoord uitgevoerd.

Stichting de Verre Bergen, financier van het programma, heeft het Verwey-Jonker Instituut¹ opdracht gegeven praktijkgericht proces- en effectonderzoek uit te voeren naar het programma Rotterdam Vakmanstad. In deze rapportage doen we verslag van de resultaten van het schooljaar 2012-2013. In hoofdstuk 2 maken we duidelijk hoe het programma Rotterdam Vakmanstad eruitziet. In de daarop volgende hoofdstukken beschrijven we de resultaten van ons onderzoek naar het interactieveld Fysieke Integriteit (hoofdstuk 3) en het interactieveld Actief Burgerschap (hoofdstuk 4).² Het laatste hoofdstuk is gewijd aan conclusies.

In dit eerste hoofdstuk schetsen we een beeld van de wijk Bloemhof en Openbare Basisschool Bloemhof, waar het programma Rotterdam Vakmanstad wordt uitgevoerd. Dit hoofdstuk eindigt met een beschrijving van het onderzoek.

1.1 De wijk

Het programma Rotterdam Vakmanstad wordt uitgevoerd in de wijk Bloemhof in Rotterdam. De Rotterdamse wijk Bloemhof ligt centraal in de deelgemeente Feijenoord en kan opgedeeld worden in drie delen. Bloemhof-noord (de Oleanderbuurt) bestaat voornamelijk uit hoogbouw (portiekwoningen van drie à vier verdiepingen) en er is weinig groen. In Bloemhof-midden en -zuid is er meer laagbouw, met smalle straten

en veel groen. Er is weinig speelruimte voor kinderen in de wijk: in Nederland is er gemiddeld een hectare openbare speelruimte voor ongeveer 50 kinderen, in Bloemhof moeten 1100 kinderen het doen met hetzelfde oppervlak (Steketee, Tierolf & Mak, 2012). Het grootste gedeelte van de woningen in Bloemhof wordt gehuurd. Dit komt overeen met het beeld op gemeentelijk niveau, hoewel daar relatief wat meer koopwoningen zijn (Woningbevolkingsonderzoeksbestand [WBOB], 2012 in Centrum voor Onderzoek en Statistiek [COS]). De inwoners van Bloemhof verhuizen vaak: 12.1% van de inwoners woont minder dan één jaar en 43.7% minder dan vier jaar op hetzelfde adres. Verhuizingen vinden voornamelijk plaats binnen Feijenoord (het grootste gedeelte in Bloemhof zelf). Ook verhuist een aanzienlijk deel naar Tarwewijk, in de deelgemeente Charlois (Gemeentelijke Basisadministratie [GBA], 2012 in COS). Dit is een wijk met grote risico's in de leefomstandigheden van kinderen (Steketee et al, 2012).

Bloemhof telt 13.864 inwoners met veel verschillende nationaliteiten. Voor de Oleanderbuurt geldt nog sterker dan voor de hele wijk dat er veel (niet-westerse) allochtonen wonen. Veel inwoners (40%) hebben een Turkse achtergrond (www.oleanderbloeit.nl/over_de_buurt.php). De bevolkingssamenstelling op basis van herkomst is weergegeven in tabel 1.

Rotterdam Vakmanstad is een innovatief onderwijs programma dat wordt uitgevoerd in de wijk Bloemhof in Rotterdam

¹ De onderzoekers zijn Harrie Jonkman en Marjan de Gruijter. De volgende onderzoeksassistenten hebben een bijdrage geleverd aan het onderzoek: Margje Kamerling, Nathalie Kelderman, Eline Kolijn, Vita Los en Wouter Roeleveld.

² Het derde interactieveld te weten Duurzaam Vakmanschap moet nog worden ontwikkeld.

Tabel 1 Bevolkingssamenstelling naar herkomst op 1 januari 2013, per regio
(Nederland: CBS; Rotterdam en Bloemhof: GBA, in COS; Oleanderbuurt: Oleander Bloeit)

	NEDERLAND (%)	ROTTERDAM (%)	BLOEMHOF (%)	OLEANDERBUURT (%)
Autochtonen	78.9	51.4	24.2	9
Surinamers	2.1	8.6	11.1	10
Overig niet-westers	-	7.9	10.5	-
Turken	2.4	7.8	25.4	40
Overig Europese Unie	5.8	6.9	7.9	-
Marokkanen	2.2	6.7	10.6	16
Overig westers	-	4.6	3.0	-
Antillianen	0.9	3.7	5.4	-
Kaapverdianen	0.1	2.5	1.8	-
Onbekend	-	0.0	-	-
Overig	-	-	-	25

De bevolking van Bloemhof wijkt af van het landelijke beeld wat betreft leeftijd: het percentage kinderen is hoger en er zijn minder 65-plussers. Er wonen relatief veel gezinnen met kinderen, eenpersoonshuishoudens en eenoudergezinnen. (GBA, 2012 in COS).

In de veiligheidsindex Rotterdam wordt Bloemhof aangewezen als één van de twee probleemwijken in Rotterdam. De andere probleemwijk, Hillesluis, ligt eveneens in Feijenoord. Deze classificatie is gebaseerd op officiële cijfers van de gemeente en op resultaten uit een enquête onder een grote groep Rotterdammers. De onderzoekers vragen de bewoners naar hun gevoel van veiligheid en of ze de afgelopen tijd zelf slachtoffer zijn geweest van overlast, diefstal en criminaliteit (Veiligheidsindex Rotterdam, 2012 in COS). De sociale kwaliteit van de wijk wordt door bewoners ook gewaardeerd als kwetsbaar, problematisch of sociaal zeer zwak. Vrijwel alle thema's zijn in Bloemhof een probleem. De problemen hebben vooral betrekking op binding, taalbeheersing en inkomen (Sociale Index Rotterdam, 2012 in COS). Ook in het Databoek Kinderen in Tel (Steketee et al, 2012), wordt Bloemhof aangemerkt als achterstandswijk. Dit is gebaseerd op de lage sociale status van de inwoners. In het algemeen kunnen we

spreken over een laag opleidingsniveau, lage inkomens en een hoge werkloosheid. Kinderen in Tel meet sinds 2006 de leefomstandigheden van kinderen en jongeren in Nederland aan de hand van verschillende indicatoren en geeft daarmee inzicht in het welzijn van jeugd tot op wijkniveau. In tabel 2 zijn prevalentiepercentages weergegeven van een aantal indicatoren die Kinderen in Tel gebruikt. In Bloemhof liggen de percentages in alle gevallen hoger dan de landelijke en Rotterdamse percentages, maar er is ook in vrijwel alle gevallen een daling te zien. Opvallend zijn de afnames in het percentage kinderen in uitkeringsgezinnen en in het percentage achterstandsleerlingen. Verder is er soms sprake van een onregelmatige ontwikkeling. Het percentage criminele jongeren is in 2010 ten opzichte van 2005 gelijk, maar was tussen 2006 en 2008 wel hoger. Het percentage tienermoeders is tussen 2006 en 2009 lager geweest, maar steeg daarna weer naar het oude niveau van 2005 (Steketee et al, 2012). Opgemerkt moet worden dat er in het Databoek geen onderscheid gemaakt wordt tussen de verschillende delen van Bloemhof. Omdat Bloemhof-noord op meerdere punten verschilt van de rest van de wijk zouden cijfers over de Oleanderbuurt een afwijkend beeld op kunnen leveren.

Tabel 2 Prevalentiepercentages van verschillende indicatoren voor de leefsituatie van kinderen, per regio (Steketee, Tierolf en Mak, 2012)

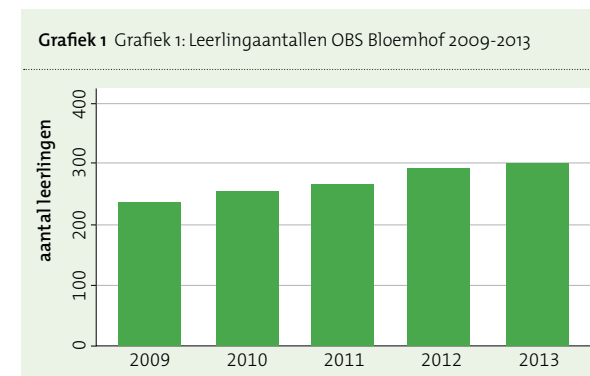
	NEDERLAND (%)	ROTTERDAM (%)	BLOEMHOF (%)
Kinderen in uitkeringsgezinnen			
2005	5.8	20.4	35.4
2010	5.2	17.2	24.1
Achterstandsleerlingen (4-12 jaar)			
2005	22.6	58.2	94.0
2010	12.8	30.9	55.5
Voortijdig schoolverlaters (12-23 jaar)			
2005	4.4	7.0	9.1
2010	3.5	6.0	6.4
Niet-werkende werkzoekende jongeren (16-22 jaar)			
2005	3.7	6.3	8.0
2010	1.4	2.0	2.4
Criminele jongeren (12-21 jaar)			
2005	3.3	5.4	6.0
2010	2.9	5.2	5.8
Tienermoeders (15-19 jaar)			
2005	0.9	2.6	3.0
2010	0.7	1.6	2.9
Gemelde mishandelde kinderen (0-17 jaar)			
2005	0.5	0.7	0.6
2010	0.8	1.4	1.7

1.2 De school

De meeste activiteiten van Rotterdam Vakmanstad worden uitgevoerd op OBS Bloemhof en zijn bedoeld voor (ex-) leerlingen van die school. Bloemhof is een openbare basisschool en heeft twee locaties in de wijk Bloemhof: een aan de Putsebocht en een aan de Oleanderstraat. Op beide locaties wordt lesgegeven aan de groepen 1 tot en met 8. De school heeft ruim 300 leerlingen, bijna allemaal afkomstig uit een niet-Nederlandstalig milieu.

In deze grafiek zien we het aantal leerlingen van OBS Bloemhof van de laatste vijf schooljaren afgebeeld (schooljaar 2009/10 tot en met schooljaar 2013/14). We zien dat het aantal leerlingen over de afgelopen vijf schooljaren sterk toeneemt (van 270 leerlingen naar 311 leerlingen).

De prestatiegegevens van leerlingen in Nederland, Rotterdam en op de Bloemhofschool zijn in tabel 3 op rij gezet. Het betreffen hier de Eindtoetsgegevens van het Basisonderwijs over de afgelopen drie schooljaren. We zien hier de ongecorrigeerde en gecorrigeerde (gewogen) gegevens. Hierbij moeten we wel opmerken dat Cito in de media de leerling-gemiddelden publiceert. Daarnaast zijn er schoolrapporten in omloop waarin schoolgemiddelden worden weergegeven. Er kunnen verschillen zijn tussen beide gemiddelden. Hier gaat het om de leerling-gemiddelden.

Tabel 3 Gemiddelde standaardscores (leerling-gemiddelden) op de Eindtoets-Basisonderwijs 2011-2013

	2011	2012	2013
Nederland	535.5	535.5	535.0
Nederland - correctie	535.2	535.0	535.0
Rotterdam	531.9	532.5	531.8
OBS Bloemhof	531.7	531.3	530.7
OBS Bloemhof - correctie	537.1	537.0	537.6

Vanuit Rotterdam zelf zijn de gegevens van 32 basisscholen in zeven aandachtsgebieden naast elkaar gelegd; gegevens die iets zeggen over de kwaliteit van OBS Bloemhof. De Bloemhofschool is er hier één van. In dit overzicht lezen we dat de Bloemhofschool op 1 oktober 2011 294 allochtone leerlingen heeft. 28 van deze leerlingen hebben een 0,3 gewicht, 160 leerlingen hebben een 1,2 gewicht en 106 leerlingen hiervan hebben geen gewicht. Het overzicht geeft een beeld van de Cito-toetsresultaten van de leerlingen. In 2010-2011 liggen deze resultaten van OBS Bloemhof boven de bovengrens (en daarmee is het een van de drie scholen die zo goed scoren). Een jaar later liggen de resultaten van OBS Bloemhof boven het landelijk gemiddelde (een voldoende score). Ook deze resultaten laten zien dat OBS Bloemhof beter scoort dan je zou verwachten op basis van de achtergronden van de leerling-populatie.

OBS Bloemhof is een brede school met een Verlengd Dag Arrangement. De school werkt sinds 2003 mee aan de ontwikkeling van het Wanitaconcept: een manier van leren die is gebaseerd op authenticiteit in samenhang met kunsteducatie.

In het Wanitaconcept zoals OBS Bloemhof dat gebruikt, werken de kinderen op een zelfstandige manier aan hun eigen kennisontwikkeling op het terrein van wereldoriëntatie. In eerste instantie niet meer dan twee uur per week. Het kind, de klas, de bouw of de school kiest een thema (dicht bij de belevingswereld van de kinderen) en de kinderen gaan in een periode van zes weken met de hulp van kunstenaars, leerkrachten en gidsen op zoek naar kennis over dit

thema. Dat leidt uiteindelijk tot een presentatie: een werkstuk, een toneelstuk, een dans, et cetera. Kinderen leren hierdoor op hun eigen manier te werken aan het verwerven van kennis. Meervoudige intelligentie volgens het principe van Gardner is hierbij een belangrijke leidraad.

1.3 Het onderzoek

Het Verwey-Jonker Instituut voert een procesevaluatie en effectonderzoek uit naar het programma Rotterdam Vakmanstad. Het eerste interactieveld, of onderdeel van Rotterdam Vakmanstad te weten Fysieke Integriteit, is het verst ontwikkeld. Al sinds 2008 worden de vier onderdelen van het programma, te weten judo, koken, eten, filosofie en 'eco' (inzicht in de voedselketen, onder meer via werken in tuinen) aangeboden aan leerlingen van OBS Bloemhof. De ervaringen met de onderdelen van Fysieke Integriteit de afgelopen jaren hebben geleid tot optimalisering van het programma. De komende jaren worden de activiteiten op Bloemhof verder geïmplementeerd. Dit biedt de basis om een effectonderzoek uit te voeren. Het effectonderzoek moet duidelijk maken wat de effecten zijn van Fysieke Integriteit op de fysieke, sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen over een meerjarige periode.

De interactievelden twee en drie – Actief Burgerschap en Duurzaam Vakmanschap – zijn in de ontwikkelfase. Het onderdeel Actief Burgerschap bevat vier interventies, alle gericht op leerlingen van OBS Bloemhof (vanaf groep 4). Sommige activiteiten worden ook aangeboden aan leerlingen van andere ba-

sissscholen in de buurt, en aan leerlingen in de eerste twee leerjaren van het vmbo. De vier interventies zijn: huiswerkbegeleiding, naschoolse activiteiten gericht op de oriëntatie op (beroeps)opleidingen en werk (het Vakhuis), een Brede Vakantieschool in de zomervakantie en een Weekendschool.³ De huiswerkbegeleiding is in 2011 van start gegaan en de Vakantieschool en het Vakhuis worden vanaf 2012 uitgevoerd. Het onderzoek wil bijdragen aan de methodiekarticulatie via een procesevaluatie. We willen weten hoe de activiteiten worden ontwikkeld en uitgevoerd en welke lessen hier uit te leren zijn. Daarnaast brengen we de eerste resultaten in beeld.

³ IMC Weekendschool is een school voor aanvullend onderwijs voor gemotiveerde jongeren van 10 tot 14 jaar uit sociaaleconomische achterstandswijken. Op de weekendschool kunnen jongeren kennismaken met interessante vakgebieden uit de wereld van cultuur en wetenschap. Het 2,5-jarig curriculum omvat vakken als Recht, Filosofie, Geneeskunde, Journalistiek, Wiskunde, Ondernemen, Sterrenkunde en Beeldende Kunst. Vanaf november 2013 beginnen IMC Weekendschool en RVS samen de IMC Weekendschool Rotterdam Zuid.

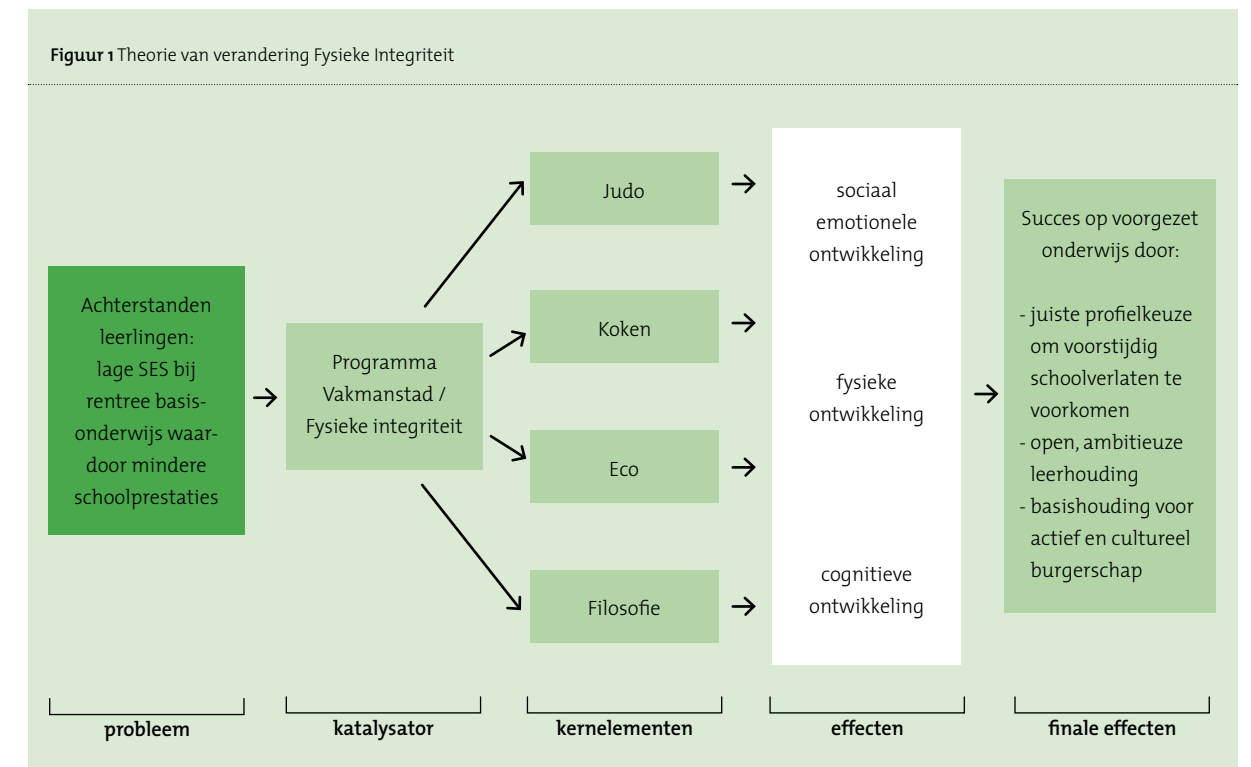

2. HET PROGRAMMA ROTTERDAM VAKMANSTAD OP OBS BLOEMHOF

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van het programma Rotterdam Vakmanstad. Wat houdt het programma in en welke onderdelen worden uitgevoerd?

Zoals gezegd bespreken we in deze rapportage twee van de drie onderdelen of interactievelden, te weten Fysieke Integriteit en Actief Burgerschap. Het derde interactieveld Duurzaam Vakmanschap is zoals gepland nog in de startfase.

In onderstaande figuur is de rijkwijdte van het programma Rotterdam Vakmanstad schematisch weergegeven.

2.1 Fysieke Integriteit

Het interactieveld Fysieke Integriteit is een integraal onderwijsprogramma dat wordt uitgezet op de basisschool. Het programma richt zich op groep 1 tot en met 8 van de basisschool OBS Bloemhof. Het is opgebouwd langs vier ontwikkelingslijnen. Deze lijnen zijn achtereenvolgens de judolijn, de kooklijn, de filosofielijn en de ecolijn. Bij de judolijn krijgen alle kinderen één uur in de week judoles. Binnen de kooklijn krijgen de kinderen tussen de middag een warme maaltijd uit het schoolrestaurant aangeboden. Hierbij gaat het om gezond eten, om smaakverkenning en om de aandacht voor gezond leven. Daarnaast is er de eco-lijn die zich toespitst op lessen natuur- en milieueducatie en het werken in tuinen die er rondom de school zijn opgebouwd. Om dit

besef verder te versterken geeft de school filosofielessen aan de groepen 6, 7 en 8. Ook hierin wil de school de wereld van de kinderen vergroten, door te werken aan het verbreden van de horizon en het vergroten van het referentiekader. Naast twee deeltijdcoaches, twee judoleraars, twee filosofieleraars, een NME leraar (Natuur- en Milieu Educatie) en een tuinmedewerker, werken verschillende (v)mbo-stagiairs, hbo-stagiairs en studenten van de Erasmus Universiteit mee aan het project. In de keuken zijn naast de stagiairs ook ouders aan het werk. Het programma wil dat leerlingen ontdekken waar ze geïnteresseerd in zijn, wat ze goed kunnen en waar ze zich op hun plaats voelen, gewaardeerd weten en hoe ze verantwoordelijkheid kunnen nemen op de voor hen geschikte schaal. Het programma wil de cognitieve, so-

ciaal-emotionele en fysieke ontwikkeling van kinderen op het basisonderwijs versterken. Daarmee wil het ook het succes van de kinderen op het voortgezet onderwijs bevorderen, vanuit een juiste keuze voor een profiel en door voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. De Theorie van Verandering is een beschrijvend model hoe een interventie haar resultaten wil behalen. Het beschrijft de logica van het programma, hoe en waarom dat zo is opgezet en hoe het de uiteindelijke resultaten wil behalen (Jonkman, 2012). In het volgende schema zien we dit voor Fysieke Integriteit afgebeeld. Het begint met een diagnose waarin er een probleem is vastgesteld. Het gaat hier om (allochtone) leerlingen met een lage sociaal-economische status, die minder zijn toegerust voor

een succesvolle schoolcarrière bij de entree in het basisonderwijs. Later laten zij minder goede schoolresultaten zien. Het interactieveld Fysieke Integriteit wordt op die diagnose ingezet. Deze kent vier kernelementen (judo, koken, filosofie en eco). Deze kernelementen willen een positief effect laten zien op de sociaal-emotionele ontwikkeling, de fysieke ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling van kinderen gedurende de tijd dat ze op het basisonderwijs zitten. Onderdeel van het programma is ook het versterken van de ouderbetrokkenheid bij de school en de ontwikkeling van het kind. Het finale, uiteindelijke effect van het programma is meer succes op het voortgezet onderwijs en een meer uitgebalanceerde leef- en werkhouding.

Grote aantallen kinderen in Rotterdam beginnen op de basisschool met een ontwikkelingsachterstand

De achterstand is vaak het gevolg van de sociaal maatschappelijke context waarin deze kinderen zijn opgegroeid: ze zijn onderdeel van een groot gezin met beperkte middelen, de ouders zijn laagopgeleid en één of beide ouders spreekt geen Nederlands.

2.2 Actief Burgerschap

Het interactieveld Actief Burgerschap bevat vier activiteiten of interventies. Het gaat om Huiswerkbegeleiding, een 'Vakhuis', een Brede Vakantieschool en een Weekendschool. Deze interventies zijn gericht op (een deel van) de leerlingen van Bloemhof en vinden deels op de school plaats.

Huiswerkbegeleiding

Op OBS Bloemhof wordt sinds november 2011 huiswerkbegeleiding aangeboden. Deze vindt elke maandagmiddag (16:00-17:30 uur) plaats. Dit wordt begeleid door twee coördinatoren van RVS en een schoolbegeleider, en sinds het schooljaar 2012 uitgevoerd door tweedejaars studenten Pedagogiek van de Hogeschool Rotterdam die op deze manier hun stage vervullen. De huiswerkbegeleiding is bedoeld voor leerlingen uit de groepen 6, 7, en 8 en gericht op begrijpend lezen en rekenen. Deelname aan de huiswerkbegeleiding is vrijwillig, maar op OBS Bloemhof doen bijna alle leerlingen eraan mee.

Vakhuis

Het Vakhuis is een programma voor leerlingen van 10- tot 14-jarigen waarin zij hun eerste structurele ervaring opdoen met vakskills om hun beroepskeuze voor te bereiden. Ook kunnen ze het gat tussen het primaire en voortgezet onderwijs (waar voortijdige schoolverlaters in vallen) dichten. Het Vakhuis is een buitenschoolse faciliteit met het karakter van het vroegere buurthuis. De inzet is een vakmatig gerichte, maar speelse exploratie van gezondheid, duurzaamheid en vakmanschap op vier velden:

- techniek (elektrotechniek/kleinmetaal)
- zorg/gezondheid
- ICT
- cultuur

Deze vakken worden verkend door het volgen van blokken van zes weken. De blokken worden afgerond met het presenteren van concrete werkstukken. Zo krijgen leerlingen van Bloemhof en sinds september 2013 ook van Vakcollege De Hef⁴ (ook de locatie voor het Vakhuis)

de gelegenheid om zich speels, maar ambitieus en algemeen te oriënteren op vakmanschap binnen een cultuurmaatschappelijke context. Soft skills, generieke competenties en basale vakcompetenties staan centraal. Het personeel zal uiteindelijk bestaan uit leermeesters uit het bedrijfsleven en instellingen, vakleerkrachten en jongerenwerkers nieuwe stijl. In de initieerfase zijn dit ingehuurd zpp'ers. Stagenetwerken van het hbo zijn er structureel op aangesloten. Ook wordt samenwerking gezocht met scholen en ROC's, bedrijven, de zorgsector, culturele instellingen (SKVR) en het welzijnswerk. Alle leerlingen van groep 7 en 8 worden uitgenodigd om deel te nemen aan het Vakhuis. Deelname is per blok van zes weken. In totaal hebben in het schooljaar 2012-2013 ongeveer zestig kinderen van Bloemhof aan Vakhuis meegedaan.

Brede Vakantieschool

Rotterdam Vakmanstad heeft op OBS Bloemhof al twee keer een Brede Vakantieschool georganiseerd in de zomervakantie. Het programma beslaat twee lesweken, waarin gewerkt wordt aan taal en rekenen, maar ook aan educatieve en ontspannende activiteiten. In twee jaar hebben ongeveer honderd leerlingen van groep 4 tot en met 7 deelgenomen.⁵ De Brede Vakantieschool wordt goeddeels uitgevoerd door leerkrachten van Bloemhof en medewerkers van Rotterdam Vakmanstad. Voor ouders van kinderen die meedoen aan de Vakantieschool is er een ouderprogramma, gericht op het versterken van het onderwijsondersteunend gedrag van ouders.

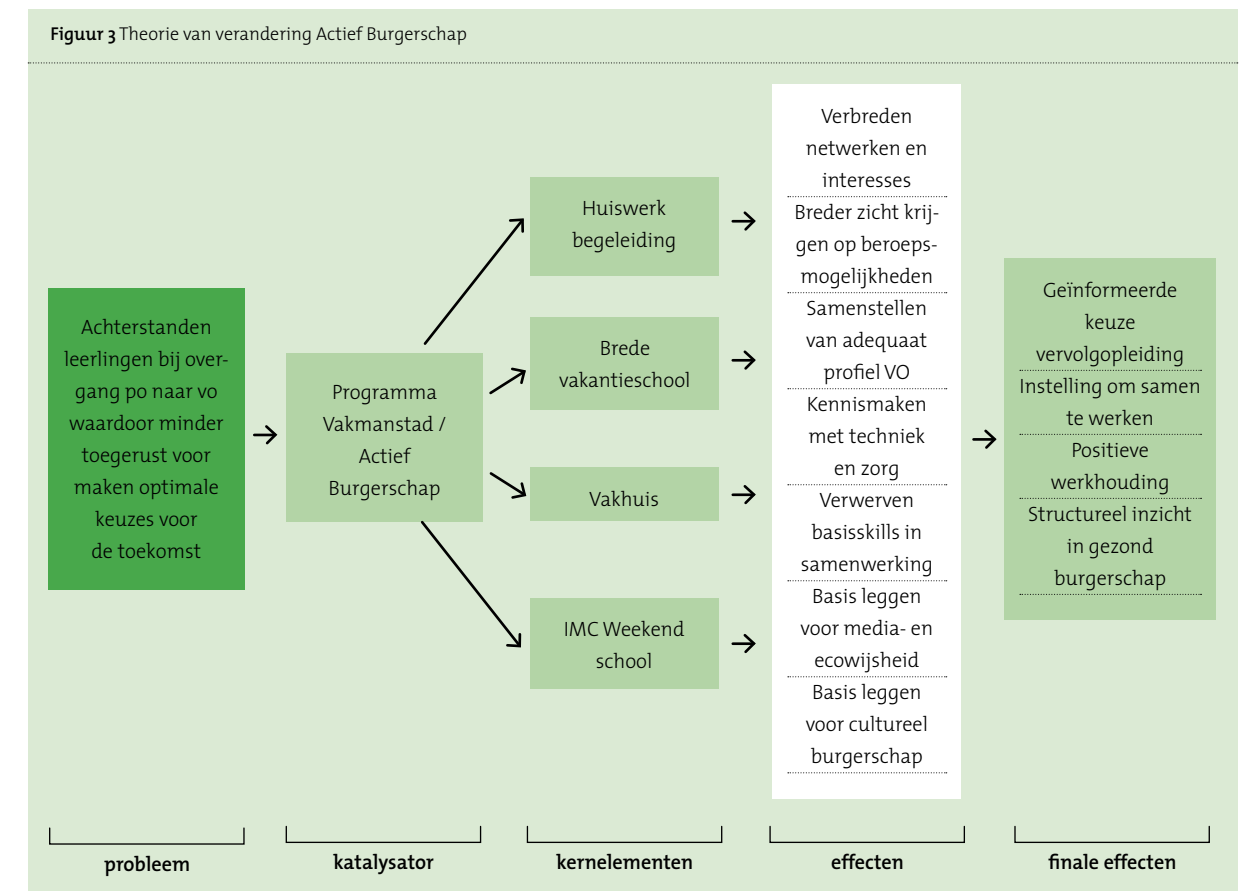
Weekendschool

De IMC Weekendschool is een aanvulling op het reguliere onderwijs: jongeren kunnen kennismaken met vakgebieden uit de cultuur, bedrijfsleven en de wetenschap. Er zijn inmiddels negen vestigingen in Nederland. Vanaf het najaar van 2013 gaat de tiende vestiging in Rotterdam Zuid van start: IMC Weekendschool Rotterdam Zuid RVS. Hieraan gaan ongeveer tien⁶ kinderen van OBS Bloemhof deelnemen. Ook van zes andere basisscholen gaan leerlingen deelnemen. De leerlingen van de IMC

Weekendschool krijgen tweeënhalve jaar lang elke zondag (met uitzondering van schoolvakanties) les. Met het diploma dat de leerlingen aan het eind van het traject ontvangen kunnen ze toegang krijgen tot het Future for Life Institute van IMC Weekendschool: een traject waarin oud-leerlingen worden geholpen bij hun gewone (middelbare) school: het vinden van een stageplek, het doen van huiswerk, het krijgen van bijles of advies bij het kiezen van opleiding of beroep.

In onderstaande figuur is beschreven hoe het interactieveld Actief Burgerschap haar resultaten wil behalen. Het probleem is dat leerlingen met een lage sociaal-econo-

mische achtergrond in een omgeving verkeren waarin zij niet optimaal worden uitgedaagd door keuzemogelijkheden voor hun toekomst. De interventies binnen Actief Burgerschap proberen dit probleem aan te pakken door de nadruk te leggen op cognitieve ontwikkeling (huiswerkclassen), door het creëren van mogelijkheden voor het opdoen van succeservaringen (Brede Vakantieschool) en door het wekken van de interesse van jongeren voor nog onbekende vakgebieden (Vakhuis en IMC Weekendschool). Het finale, uiteindelijke effect van het interactieveld is dat leerlingen beter zijn toegerust om voor hen optimale keuzes voor de eigen toekomst te maken.

4 Tot de zomer van 2013 heette deze MBO-school De Wielslag.

5 In het tweede jaar dat de Brede Vakantieschool werd aangeboden, hebben ook nog eens zestig leerlingen van de beide andere aan het plein gelegen scholen, CBS De Sleutel en PCB Oranjeschool, meegedaan. Samen met de OBS Bloemhof werken zij aan de Bloemhofcampus.

6 In totaal nemen ongeveer 45 leerlingen deel aan het eerste jaar van de Weekendschool. Deze zijn afkomstig van zes basisscholen uit Rotterdam Zuid: Bloemhof, Agnieseschool, De Sleutel, Agnes-school, Pantarei, Nelson Mandelaschool en Blijvlief.

2.3 Ouderbetrokkenheid

In zowel het interactieveld Fysieke Integriteit als in Actief Burgerschap is er aandacht voor ouderbetrokkenheid. In Fysieke Integriteit zijn ouders (moeders) bijvoorbeeld betrokken bij het begeleiden van kinderen tijdens de lunch en het verzorgen van de maaltijd tussen de middag. Binnen Actief Burgerschap is vanaf 2011 door de koks en diëtisten een programmalijn opgezet – Eet je slim! – om ouders bewuster te maken van wat en hoe ze eten. In de Vakantieschool wordt aan ouders van deelnemende leerlingen een ouderprogramma aangeboden. Binnen het Vakhuis verzorgen leerlingen regelmatig presentaties aan ouders, zodat zij kunnen zien waar hun kind aan heeft gewerkt. Doelen van activiteiten die zich richten op het (meer) betrekken van ouders zijn: het vergroten van het vertrouwen van ouders in de school als instelling, het vergroten van het onderwijsondersteunend gedrag van ouders, en het aanbrengen van een pedagogische focus. Aan het vergroten van het onderwijsondersteunend gedrag wordt gewerkt via voorlichting aan ouders over praktische manieren waarop zij hun kind in de schoolloopbaan kunnen ondersteunen (onder andere door bijeenkomsten voor ouders in samenwerking met Bureau Frontlijn,⁷ maar ook door ouders te laten kennismaken met onbekende beroepsvelden.

⁷ Bureau Frontlijn is een projectbureau van de Gemeente Rotterdam dat nieuwe oplossingen zoekt voor armoedeproblemen in aandachtswijken.

3. FYSIEKE INTEGRITEIT

In dit hoofdstuk doen we verslag van gesprekken die zijn gevoerd met betrokkenen bij de uitvoering van activiteiten die horen bij het onderdeel Fysieke Integriteit. Daarnaast wordt in het hoofdstuk aandacht besteed aan het effectonderzoek.

3.1 Inleiding

De cognitieve, sociaal-emotionele en fysieke ontwikkeling van kinderen op de basisschool wordt beïnvloed door wat er met hen op school gebeurt. OBS Bloemhof wil met het integrale onderwijsprogramma Fysieke Integriteit deze verschillende aspecten van ontwikkeling positief beïnvloeden (Oosterling, 2009). Het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut kan de resultaten zichtbaar maken. Dit experimentele onderzoek vergelijkt de ontwikkeling van kinderen op de basisschool waar gewerkt wordt met het programma Fysieke Integriteit, met de ontwikkeling van kinderen die 'gewoon' onderwijs volgen. Over een periode van drie jaar worden data verzameld over de verschillende aspecten van de ontwikkeling van kinderen, en vergeleken met de ontwikkeling van andere kinderen in Nederland.

Wat weten we van eerder onderzoek:

- Aan het eind van het schooljaar (2011-2012) waren de vier programmaliijnen van Fysieke Integriteit ontwikkeld.
- De school is de afgelopen jaren gegroeid (zie Grafiek 1: Leerlingenaantallen OBS Bloemhof 2009-2013) en is populair geworden onder ouders in de omgeving.
- Uit het procesonderzoek weten we dat er in het algemeen een positieve en optimistische stemming is onder de betrokkenen. Volgens hen is de sociale en algemene ontwikkeling van kinderen erop vooruitgegaan; vooral judo en filosofie hebben bijgedragen aan een groter zelfvertrouwen van kinderen en aan meer contactmomenten tussen leerlingen van verschillende sekse. Ook is de ouderbetrokkenheid op school toegenomen. Het optimisme werd overigens niet door iedereen op school gedeeld, bleek uit de gesprekken met leerkrachten. Van terugdringen van overgewicht is vooralsnog geen sprake, bleek uit de dataanalyse.
- Het effectonderzoek dat eerder is uitgevoerd gedurende drie schooljaren (2009-2012), kon geen verschillen vaststellen op het gebied van fysieke en cognitieve ontwikkeling van leerlingen die we drie jaar konden volgen (Groep 5-8 in schooljaar

2011-2012). Het programma was toen nog niet helemaal uit-ontwikkeld. Het bleek methodologisch onmogelijk te zijn om verschillen te traceren. Wel kon een lichte invloed worden vastgesteld op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (Fysieke Integriteit had positieve invloed) (Boonstra, 2012; 2011; 2009).

In dit hoofdstuk doen we eerst verslag van gesprekken die we hebben gevoerd met betrokkenen bij Fysieke Integriteit. De gesprekken hadden betrekking op de uitvoering van de activiteiten (procesevaluatie). De rest van het hoofdstuk is gewijd aan het effectonderzoek. Achtereenvolgens komen dataverzameling, het ontwikkelde instrumentarium, de methode, analyse en resultaten aan de orde.

3.2 Procesevaluatie

De procesevaluatie van de activiteiten van Fysieke Integriteit hebben we gedaan door interviews met de ontwikkelaars/uitvoerders, leerkrachten, leerlingen en ouders.⁸ Deze respondenten zijn bevroegd over hun ervaringen met (de uitvoering) van de diverse activiteiten van Fysieke Integriteit. De meeste respondenten – met uitzondering van de ontwikkelaars en uitvoerders van Rotterdam Vakmanstad – vertelden dat zij geen compleet zicht hadden op de uitvoering van alle activiteiten binnen Fysieke Integriteit. Daarom bespreken we hierna niet apart de uitvoering van de vier lijnen: judo, koken, eco en filosofie. We gaan in op de ervaringen van leerkrachten/directie enerzijds

OBS Bloemhof is populair geworden onder ouders in de omgeving van de school

⁸ In mei/juni 2013 is gesproken met 9 leerlingen, 7 leerkrachten, de directeur van de school en 1 ouder. Met de ontwikkelaars/uitvoerders heeft gedurende het jaar op diverse momenten uitwisseling van informatie over de uitvoering plaatsgevonden.

De leerkrachten zijn enthousiast over het feit dat op hun school een gezonde maaltijd aan de leerlingen wordt aangeboden

en die van leerlingen en ouders anderzijds. Aan het einde van de paragraaf komen de ontwikkelaars/uitvoerders van Rotterdam Vakmanstad aan het woord.

De leerkrachten en de directeur

De geïnterviewde leerkrachten en directeur zijn blij met de activiteiten van Fysieke Integriteit op OBS Bloemhof. In combinatie met andere activiteiten uit het Verlengde Dag Arrangement is de school in staat om leerlingen, die wel een steuntje in de rug kunnen gebruiken, optimale ontwikkelmogelijkheden te bieden. Stuk voor stuk is men trots om op Bloemhof te werken. Tegelijkertijd geven de leerkrachten aan dat het werk veel van ze vergt: 'Wij zijn de basis omdat we ons elke dag voor 150% voor deze kinderen inzetten.' De belasting van het werk zit 'm in het feit dat de school een uitdagende leerling-populatie heeft, maar ook in de drukte en het schakelen dat alle extra activiteiten op de school met zich meebrengen. 'Het is heel druk, heel intensief. Kinderen zijn onrustiger dan op andere scholen waar ik gewerkt heb, door alle activiteiten. Veel komt op de schouders van de groepsleerkracht terecht. Als de leerlingen terugkomen van judo bijvoorbeeld, dan moet ik de rust weer in de klas terugbrengen voordat we aan iets kunnen beginnen.' De leerkrachten vertellen dat zij geen precies inzicht hebben in de inhoud van de activiteiten van Fysieke Integriteit, omdat zij hierbij in de meeste gevallen niet aanwezig zijn. Hun observaties hebben in de meeste gevallen betrekking op de reactie van de leerlingen op de activiteiten. Over het algemeen, zo stellen de leerkrachten, vinden leerlingen de activiteiten leuk en/of doen ze er graag aan mee. De tuinlessen worden daarbij het vaakst genoemd. Over judo komen gemengde berichten: sommige leerlingen doen graag mee, anderen vinden het niet leuk, bijvoorbeeld omdat ze niet graag aangeraakt worden, of omdat de les directief of streng zou zijn. De activiteit waar de leerkrachten het beste zicht op hebben is de gezamenlijke lunch. De leerkrachten zijn enthousiast over het feit dat op hun school een gezonde maaltijd aan de leerlingen wordt aangeboden. Tegelijkertijd zien zij mogelijkheden voor verbetering: meer rust tijdens de maaltijd en meer toezicht, zodat alle leerlingen de maaltijd daadwerkelijk opeten. Zij constateren dat er op één locatie te veel leerlingen tegelijkertijd in een ruimte verblijven: het is te druk.

Een ander terugkerend punt van de leerkrachten is dat zij het goed vinden dat voor de diverse activiteiten vakleerkrachten worden ingezet. Wat hen betreft kan er naast aandacht voor vakinhoudelijke aspecten, nog meer aandacht worden besteed aan algemene didactische en pedagogische vaardigheden van het personeel dat de activiteiten van Fysieke Integriteit uitvoert. De leerkrachten constateren overigens dat hierin de afgelopen jaren al veel winst is behaald.

De leerlingen en de ouder

De geïnterviewde ouder vertelt voor de school te hebben gekozen vanwege het Verlengde Dag Arrangement. Ook vindt zij dat er op deze school – in vergelijking met een andere school – goed naar ouders en leerlingen geluisterd wordt. De leerlingen beamen dat er op school veel te doen en veel te kiezen is. Dat vinden zij fijn. 'Ik vind het geweldig. Je leert hier heel veel dingen en er zijn meer activiteiten. Ik doe niet meer aan sport [vereniging], maar school is nu mijn sport, omdat we hier zoveel doen.'

De leerlingen hebben een gemengd oordeel over de activiteiten binnen Fysieke Integriteit. Sommige vinden bijvoorbeeld judo leuk, andere vinden het minder leuk, omdat je er vies van wordt, of omdat bepaalde grepen vies zijn. Ook over filosofie zijn er gemengde reacties. Er zijn leerlingen die vertellen dat ze nu zelf beter kunnen nadenken en hiervan later profijt denken te hebben, maar ook leerlingen die het saai en niet nuttig vinden. De tuinlessen worden over het algemeen gewaardeerd. Het oordeel over het middageten is tamelijk positief, hoewel deels het beeld bevestigd wordt dat de leerkrachten schetsen: niet iedereen eet voldoende en sommigen nemen eten van thuis mee naar school.

Rotterdam Vakmanstad

De ontwikkelaars en uitvoerders van Rotterdam Vakmanstad werken op strategisch en operationeel niveau aan de doorontwikkeling en implementatie van de activiteiten van Fysieke Integriteit. Wat betreft het strategische niveau constateert Rotterdam Vakmanstad dat het programma in de school stevig staat en dat de activiteiten een integraal onderdeel zijn geworden van het totale programma dat de school aan leerlingen en ouders aanbiedt. Eén en ander blijkt ook

uit het convenant dat in 2012 is gesloten tussen Stichting BOOR,⁹ OBS Bloemhof en Rotterdam Vakmanstad. Er wordt daarnaast hard gewerkt aan de doelstelling om de activiteiten van Fysieke Integriteit gefinancierd te krijgen met structurele middelen. Rotterdam Vakmanstad heeft een groot netwerk in de stad en is continu bezig om mogelijkheden voor (financiële) inbedding en de aansluiting bij (andere) innovatieve initiatieven te benutten.

Wat betreft het operationele niveau constateert Rotterdam Vakmanstad dat het programma veel inzet vraagt van alle betrokkenen, in de eerste plaats vanuit de school. Deze betrokkenheid is er, en de meeste activiteiten verlopen zoals gepland. De door de leerkrachten en leerlingen genoemde verbeterpunten zijn al onderwerp van aandacht: samen met de school wordt gewerkt aan het oplossen van praktische problemen. Een voorbeeld is de geconstateerde drukte in een van de kantines. Gezamenlijk is besloten om in het schooljaar 2013-2014 de leerlingen van groep 1 en 2 de maaltijd te laten gebruiken in het eigen klaslokaal.

De communicatie met de schoolleiding, leerkrachten en ouders vormt een aanhoudend punt van aandacht.

3.3 Effectonderzoek

COOL-data

Voor het effectonderzoek stellen we de effecten van een programma vast met een RCT-design (randomized controlled trial). Er worden at random een experimentele en een controlegroep vastgesteld, het programma wordt alleen onder 'leden' van de experimentele groep uitgezet en de uitkomsten van de experimentele en controle groep worden voor en na de uitvoering met elkaar vergeleken. Om de effecten van het interactieveld Fysieke Integriteit op de ontwikkeling van kinderen vast te stellen wilden we de ontwikkeling van de Bloemhof-kinderen (experimentele groep) vergelijken met die van kinderen die het programma niet hebben gevolgd (controlegroep). Omdat het vinden van een controleschool een dure, tijdrovende en ingewikkelde kwestie is, is gekozen voor een ander design. We maken op een slimme manier gebruik van al beschikbare data die voor dit on-

derzoek zijn te benutten en stellen vanuit deze data een controlegroep samen. We konden beschikken over meerjarige, representatieve data die op dit moment in Nederland worden verzameld: het COOL (Cohort Onderzoek Onderwijs Loopbanen 5-18) (Driesen e.a., 2012; 2009). We hebben deze data bewerkt voor dit experimentele onderzoek. In de analyses kijken we naar de gegevens over alle leerlingen in Nederland. We gebruiken dezelfde uitkomstdata en controleren op belangrijke controlevariabelen.

De eerste helft van 2013 zijn besteed aan het verzamelen van de data uit de eerste twee metingen en het bruikbaar maken voor analyse. De datasets die voor dit onderzoek van belang zijn, zijn op basis van leerlingnummer en/of schoolnummer aan elkaar gekoppeld. Bij de koppeling zijn alleen de voor dit onderzoek relevante variabelen opgenomen. Ook zijn alleen leerlingen opgenomen die zowel aan de eerste als de tweede meting hebben meegedaan. Na deze koppeling was er een onderzoeksbestand met 327 scholen en 12.441 leerlingen.

COOL-selectie

Binnen het COOL-databestand zijn we tevens op zoek gegaan naar data van leerlingen van scholen die sterk vergelijkbaar zijn met basisschool OBS Bloemhof. We selecteerden scholen in Zuid- dan wel Noord-Holland (provincie), in sterk stedelijk gebied (urbanisatie), scholen met de denominatie openbare basisschool hebben en die een gemiddelde gewichtscore (schoolscore gewichtenregeling OAB) vergelijkbaar zijn met OBS Bloemhof. We hielden voor deze groep 'COOL-selectie' elf scholen over. In totaal betrof het hier 414 leerlingen die konden worden vergeleken met de leerlingen waar we gegevens van hebben.

De data van OBS Bloemhof

De dataverzameling bij basisschool OBS Bloemhof is zo opgezet dat de hier verzamelde data zo goed mogelijk zijn te vergelijken met de data uit COOL5-18. OBS Bloemhof werkt met Parnassys. Parnassys is een leerling-administratiesysteem waar op veel scholen gebruik van wordt gemaakt en waarin scholen de achtergrondgegevens en de toetsresultaten van hun

leerlingen kunnen bijhouden. In dat systeem staat per leerling veel achtergrondinformatie, zoals de etniciteit, het opleidingsniveau van de ouders, leeftijd, en dergelijke. Daarnaast worden toetsgegevens verzameld op met name taal en rekenen.

Inzichten in de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (die ook te vinden zijn in het COOL-bestand) kunnen niet worden gevonden in dit Parnassys-databestand van de school. Daarvoor hebben we een apart onderzoek moeten uitzetten. Leerkrachten vulden in maart-april 2013 een aparte vragenlijst in over sociaal-emotionele vaardigheden van hun kinderen. Al deze gegevens van OBS Bloemhof zijn vervolgens door de onderzoekers verzameld en op basis van het leerlingnummer aan de andere variabelen gekoppeld. In de dataset van OBS Bloemhof komen 311 kinderen voor. Wanneer OBS Bloemhof aan het hierboven beschreven COOLonderzoeksbestand gekoppeld wordt, heeft het bestand 328 scholen en 12.722 leerlingen.

3.4 Het instrumentarium

Verschillende variabelen worden de komende jaren met elkaar vergeleken. Daarbij maken we onderscheid tussen afhankelijke variabelen (variabelen die het doel van het programma onderzoeken), onafhankelijke variabelen (variabelen die daarop mogelijk van invloed zijn) en controlevariabelen (variabelen waarmee we in de analyses rekening houden).

Afhankelijke variabelen Cognitieve vaardigheden

Voor het meten van de cognitieve ontwikkeling is in COOL5-18 gebruikgemaakt van reken-, taal- en leestoetsen behorend bij het leerlingvolgsysteem van CITO. Taal wordt drie keer gemeten via Taal Kleuter en Ordenen, via Leeswoordenschat, Begrijpend lezen en Drie minuten test. In dit onderzoek wordt voor de rekenvaardigheden de toets 'Rekenen/Wiskunde LOVS' meegenomen. Cito-scores die in groep 8 worden verzameld zijn ook goede indicatoren voor cognitieve vaardigheden, behalve voor schoolprestaties van kinderen. De onderzoekers verzamelen ook uitstroomgegevens. De leerlingen stromen na acht jaar basisonderwijs door naar verschillende vormen van voortgezet onderwijs verdeeld over vwo, havo en vmbo en verschillende tussenvormen.

Sociaal-emotionele vaardigheden

Bij sociaal-emotionele vaardigheden gaat het om de ontwikkeling van de eigen persoonlijkheid, in overeenstemming met verwachtingen en gedragingen uit de sociale context. Bij het sociale gaat het om het begrip voor andere mensen en het ontwikkelen van positief gedrag en vaardigheden ten opzichte van die andere mensen. Bij het emotionele gaat het om het leren kennen van gevoelens van jezelf en de ander en daar op een goede manier mee omgaan. Voor het berekenen van de sociaal-emotionele ontwikkeling is in COOL5-18 gebruikgemaakt van het leerling-profiel. Dit is een vragenlijst die voorgelegd is aan de leerkrachten. Leerkrachten hebben per leerling vragen beantwoord over het gedrag van de leerling, diens afhankelijkheid van de leraar en meer soortgelijke vragen. De leerkrachten van OBS Bloemhof hebben dezelfde vragen voorgelegd gekregen en beantwoord per leerling. In ons onderzoek worden de sociaal-emotionele vaardigheden op dezelfde manier geoperationaliseerd als in COOL5-18 is gedaan. In COOL5-18 zijn meerdere factoren van de sociaal-emotionele ontwikkeling opgenomen. Aan de ene kant worden dertien vragen aan leerkrachten voorgelegd over de leerling-prestaties en het leerlingengedrag (Gedrag). Deze dertien vragen vormen vier factoren (met een verschillend aantal items): onderpresteren (3), gedrag (4), werkhouding (3) en populariteit (3). Daarnaast wordt over elke leerling informatie verzameld over de relatie tussen leerkracht en leerling (Relatie). Deze vragen komen uit de verkorte versie van de Leerling-Leerkracht Relatie Vragenlijst (Koomen, Verschuere & Pianta, 2008). Deze vijftien vragen gaan over de subschalen: nabijheid (5), conflicten (5) en afhankelijkheid (5).

Fysieke Ontwikkeling

Naast de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling willen wij de komende jaren de fysieke ontwikkeling van kinderen in Nederland en op de Bloemhofschool met elkaar vergelijken. Hierbij gaat het om het gewicht, de lengte en de BMI, maar ook om enkele indicatoren op het terrein van activiteiten. Omdat deze gegevens niet in COOL zitten en het wel het doel is van Fysieke Integriteit om de fysieke ontwikkeling te steunen, zullen hiervoor andere data worden gebruikt en vergeleken. Ondertussen zijn er bij alle kinderen van OBS Bloemhof al wel diverse fysieke testen

⁹ Stichting BOOR is de koepel van 85 scholen in het openbaar (speciaal) basisonderwijs, voortgezet onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs in Rotterdam en omstreken, waartoe ook OBS Bloemhof behoort.

afgenomen. Deze testen betreffen gewicht en lengte alsook enkele activiteiten. Op dit moment wordt gezocht naar een goed vergelijkbaar sample van fysieke gegevens van Rotterdamse kinderen die op andere scholen zitten. Bij de samenstelling van dit rapport waren deze gegevens nog niet voorhanden.

Onafhankelijke variabelen Variabelen op niveau leerling

In de analyses worden enkele individuele variabelen verzameld waaronder de sociaaletnische achtergrond van de leerling, betrokkenheid van de ouders, geslacht, leeftijd en etniciteit.

Variabelen op schoolniveau

Het databestand is zo opgebouwd dat er ook gegevens over scholen worden verzameld. De variabele schoolgroep wordt gebruikt om de leerlingen van OBS Bloemhof te vergelijken met COOLtotaal en COOLselectie. De variabele bestaat dus uit drie categorieën. Maar daarnaast ook uit sociaal-economische compositie van de school.

Controlevariabelen

Variabelen op individueel niveau

De controlevariabelen op individueel niveau die meegenomen worden in de analyse zijn de gezinssamenstelling en de klas van de leerling.

Variabelen op schoolniveau.

Op schoolniveau zijn de controlevariabelen urbanisatiegraad, denominatie en provincie meegenomen.

3.5 Methode

Betrouwbaarheid en validiteit

Zoals bij ieder onderzoek, hangt ook dit onderzoek voor een groot deel af van de betrouwbaarheid en validiteit van de gebruikte data. De data van COOL5-18 zijn verzameld door het ITS en het Kohnstamm Instituut, die in hun technische rapporten uitgebreid verslag doen van betrouwbaarheid en validiteit (Driesen et al., 2009; Driesen et al., 2012). Het aantal respondenten dat deel uitmaakt van het COOL-bestand is hoog, wat de betrouwbaarheid verhoogt. Alle geconstrueerde schalen zijn op betrouwbaarheid getoetst. Er is bewust zorg voor gedragen dat de steekproef een

goede afspiegeling is van de populatie, wat ook de validiteit verhoogt. Er is een landelijke representatieve steekproef getrokken van 400 scholen, daarnaast zijn er aanvullende steekproeven getrokken zodat er genoeg achterstandsscholen en scholen met een vernieuwend onderwijsconcept in de data voorkomen. Voor de cognitieve vaardigheden is gebruikgemaakt van al bestaande en betrouwbare toetsen van Cito. Er is voor dit onderzoek gekozen om per variabele die de cognitieve vaardigheden toetst, slechts een toets mee te nemen, wat de validiteit ten goede komt. Voor de sociaal-emotionele vaardigheden (na cognitieve vaardigheden een tweede belangrijk cluster van vaardigheden) zijn vragen gebruikt die al eerder in onderzoek zijn toegepast en getoetst op betrouwbaarheid en validiteit.

De dataverzameling bij basisschool OBS Bloemhof vond op dezelfde manier plaats als bij COOL5-18. Daarom wordt verwacht dat de betrouwbaarheid en validiteit nu ook hoog zijn. In het geval van OBS Bloemhof is de gehele populatie ondervraagd, wat positief is voor de validiteit. Een kanttekening is de manier waarop het opleidingsniveau van de ouders verzameld is. In het leerlingvolgsysteem Parnassys is de opleiding van de ouders weergegeven. Soms zijn er opleidingen weergegeven die tegenwoordig niet meer bestaan of in het buitenland voltooid zijn. Er is zo goed mogelijk achterhaald in welke opleidingscategorie deze ouders horen. Dit zou echter kunnen betekenen dat de interne validiteit voor de variabele opleiding bij de leerlingen van basisschool OBS Bloemhof niet voldoende is.

Missende waarden

Belangrijk bij de uitvoering van het onderzoek is het vaststellen van de missende waarden op verschillende variabelen. Dit onderzoek is zo omvattend dat het niet anders kan dan dat er missende waarden zijn. Het databestand van COOL dat hier gebruikt wordt omvat (vooralsnog) de data van twee metingen.

Ook al proberen we in dit onderzoek voor iedere jongere alle variabelen te verzamelen, ook voor dit meerjarige onderzoek geldt dat er voor een groep respondenten missende waarden zijn. Het kan bijvoorbeeld zijn dat kinderen de vragenlijst niet hebben ingevuld, of zijn verhuisd of overgeplaatst naar een andere school. In ons onderzoek zullen we bij bepaalde analy-

‘De belasting van het werk zit ‘m in het feit dat de school een uitdagende leerling-populatie heeft, maar ook in de drukte en het schakelen dat alle extra activiteiten op de school met zich meebrengen.’ (een leerkracht)

‘Ouders vinden het belangrijk dat hun kind optimaal ontwikkelingskansen krijgt. Daarom zijn ze blij met de extra leertijd’

ses gebruikmaken van een zogeheten multiple imputatie methode. Daarbij imputeren we de gegevens op basis van de informatie die bekend is. Op basis daarvan worden verschillende datasets geconstrueerd waarbij de ontbrekende waarden plausibel worden geïmputeerd. Het aantal te maken datasets kan zelf worden ingesteld. Minimaal vijf datasets wordt geadviseerd, maar met de kracht van de huidige computers kan gemakkelijk met 10 of meer datasets worden gewerkt. Daarna worden deze datasets afzonderlijk geanalyseerd, waarna we de resultaten combineren tot een overall analyse.

In ons onderzoek zullen we bij een aantal analyses gebruikmaken van multiple imputatie technieken. Stata 13.1 en Mplus 7.1 kunnen dit voor ons uitvoeren.

Matching

In dit onderzoek worden de experimentele data van OBS Bloemhof vergeleken met de gegevens van de leerlingen vanuit de COOL-data. Van random toewijzing aan een experimentele en controlegroep is in dit onderzoek geen sprake. Dit betekent dat de resultaten van het onderzoek mogelijkerwijze worden beïnvloed door verschillen tussen de experimentele en controlegroep, die niets met de interventie te maken hebben. Het probleem hier is dus die van de vergelijkbaarheid. Is het mogelijk om de data te vergelijken die niet op één of twee variabelen tegelijkertijd verschillen, maar op een groot aantal variabelen tegelijkertijd? Kan dat en hoe doe je dat? Hiervoor is de methode van Propensity Score Matching ontwikkeld. Matching hoeft dan niet te worden beperkt tot een kleine groep variabelen (Guo & Fraser, 2010). Wat men hierbij doet is achtergrondvariabelen definiëren die mogelijk van invloed zijn op de uitkomsten. Je moet zeker zijn dat de controlegroep op deze achtergronden vergelijkbaar is met de kinderen van de Bloemhofschool. Voor deze groep variabelen wordt dan één propensity score berekend, als het ware een gemiddelde over de achtergrondvariabelen. De kinderen van de Bloemhofschool krijgen een propensity score. Van hieruit wordt naar kinderen gezocht die hierop eenzelfde score hebben. Zo weten we beter dat de achtergronden van kinderen de resultaten niet vertroebelen. En zo komt dit onderzoek ook meer in de buurt van een gerandomiseerde studie. De PSM-matching is voorbereid; verslag daarover volgt in een volgende rapportage.

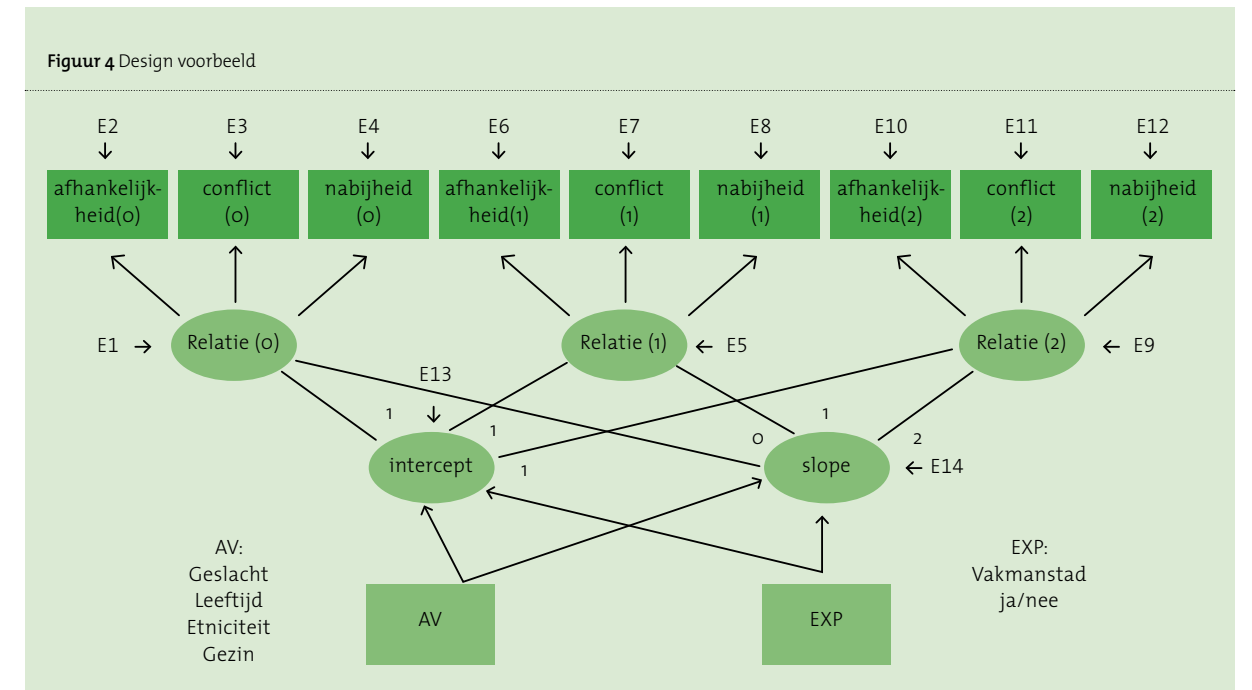
Om goede vergelijkbare groepen te construeren worden achtereenvolgens de volgende stappen gezet.

1. Allereerst worden vergelijkbare scholen als OBS Bloemhof geselecteerd, onder andere op basis van de sociaal-economische status van de school, urbanisatiegraad, denominatie en provincie.
2. Vervolgens worden jongeren van de experimentele (Bloemhof) en de controlegroep (COOL-selectie) geselecteerd met een vergelijkbare propensity score (onder andere op basis van leeftijd, wegingsfactor jongere, geslacht, etniciteit en klas).
3. Er wordt een algoritme gekozen waarmee de experimentele groep aan de controlegroep wordt gekoppeld (in ons onderzoek wordt PSM nearest neighbourhood gebruikt).
4. Vervolgens wordt de impact van de interventie binnen de gematchte sample bepaald.

3.6 Analyse

Er zijn twee onderzoekstradities die op dit moment vaak gebruikt worden om verandering in uitkomstmaten te bestuderen. Structureel Equation Modeling (SEM) is het eerste statistische raamwerk om groeitrajecten vast te stellen (Acock, 2013; Muthèn & Muthèn, 2012; Byrne, 2012). Doel van deze methode is om een schatting te maken van de ontwikkelingstrajecten en wat daarop van invloed is. Ontwikkeling van afhankelijke variabelen wordt gezien als functie van tijd en van andere factoren. Individuen en groepen worden gemodeleerd als een functie van het onderliggende groeiproces en het beginniveau (intercept), de groeifactor (slope) en de invloed van verschillende factoren daarop worden vastgesteld.

Dit kunnen we verduidelijken aan de hand van sociaal-emotionele ontwikkeling. Hier wordt onderscheid gemaakt tussen de factoren Gedrag en de Relatie van jongeren naar anderen. De latente variabele Relatie, bijvoorbeeld, wordt onderzocht aan de hand van de geobserveerde variabelen Afhankelijkheid, Conflict en Nabijheid. Ook hier zien we drie metingen, het begin niveau (I=intercept) en de groeifactor (S=Slope). En ook hier bepalen we de invloed van het experiment (Fysieke Integriteit=Ja/Nee) hierop alsmede de invloed van de onafhankelijke variabelen (OV=geslacht, leeftijd, etniciteit, gezin).

De Mutlilevel methode is een andere techniek waar we bij de analyse van de gegevens gebruikmaken (Rabe-Hesketh & Skondrall, 2012; Gelman & Hill, 2007). Hier worden de parameters gemodelleerd op de verschillende niveaus (in dit onderzoek bijvoorbeeld individu en metingen). Verschillen binnen en tussen individuen kunnen zo worden vastgesteld, evenals de invloed van verschillende variabelen. Ook deze techniek kan en zal met STATA en Mplus worden uitgevoerd.

3.7 Resultaten

Achtergronden van de leerlingen

In het databestand maken we een onderscheid tussen drie groepen: de leerlingen van het totale COOL-databestand, leerlingen van de COOL-selectie (dus de leerlingen van scholen uit het COOL-bestand die op de Bloemhofschool lijken) en leerlingen van OBS Bloemhofschool zelf (zie ook Kamerling, 2013). In het totale bestand zit een vergelijkbaar percentage jongens en meisjes. In de COOL-selectie en het Bloemhof-bestand zitten net wat meer jongens dan meisjes. De gemiddelde leeftijd van leerlingen tijdens de eerste meting is op de Bloemhofschool (8,8 jaar) hoger dan de gemiddelde COOL-leerling, maar ook dan de leerling van de COOL-selectie. We zien ook dat OBS Bloemhofschool een hoger percentage gewicht leer-

lingen kent, ook hoger dan de vergelijkbare COOL-selectie leerlingen.

Daar waar voor de gemiddelde Nederlandse leerling het geboorteland van vader en moeder voor meer dan 65% Nederland is, is dat voor de Bloemhofkinderen veel lager (9,3% van de moeders heeft een Nederlandse achtergrond en 12,5% van de vaders heeft een Nederlandse achtergrond). Op de Bloemhofschool zitten vooral veel Turkse en Marokkaanse kinderen.

De sociaal-economische status van de groep kinderen uit de COOL-selectie lijkt lager te zijn dan van de Bloemhofkinderen. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat het percentage 'onbekend' weer hoger op de Bloemhofschool is.

Daarom is het belangrijk dat de leerlingen van OBS Bloemhof niet alleen worden vergeleken met kinderen van vergelijkbare scholen. Het is ook belangrijk dat ze op individueel niveau worden gematcht met vergelijkbare kinderen op een groot aantal achtergrondvariabelen die op vergelijkbare scholen zitten als OBS Bloemhof.

De gezindte van Bloemhofkinderen is voor bijna 4/5 islamitisch.

Tabel 4 Databestand COOL-totaal, COOL-selectie en OBS Bloemhof

VARIABLEN	COOL TOTAAL	%	COOL SELECTIE	%	OBS BLOEMHOF 2012/2013	%
Geslacht						
Jongen	5751	46,3	210	50,7	161	51,8
Meisje	5726	46,1	201	48,6	148	47,6
Onbekend	934	7,5	3	0,7	2	0,6
Leeftijd meetmoment 1						
Minimum	4		4		5	
Maximum	11	nvt	10	nvt	14	nvt
Gemiddelde	6,92		7,12		8,8	
Weegfactor leerlinggewicht						
0,0	9263	74,6	172	41,5	113	36,3
0,3	1654	13,3	44	10,6	35	11,3
1,2	1338	10,8	196	47,3	163	52,4
Onbekend	156	1,3	2	0,5		
Geboorteland moeder						
Nederlands	8365	67,4	56	13,5	29	9,3
Surinaams	289	2,3	33	8,0	9	2,9
Marokkaans	767	6,2	91	22,0	59	19,0
Turks	796	6,4	132	31,9	123	39,5
Antilliaans	104	0,8	18	4,3	7	2,3
Overig	1009	8,2	78	18,9	5	1,5
Onbekend	1083	8,7	6	1,4	79	25,4
Geboorteland vader						
Nederlands	8074	65,1	32	7,7	39	12,5
Surinaams	201	1,6	18	4,3	7	2,3
Marokkaans	792	6,4	97	23,4	66	21,2
Turks	804	6,5	129	31,2	128	41,2
Antilliaans	66	0,5	6	1,4	1	0,3
Overig	839	6,7	66	16,1	11	3,5
Onbekend	1635	13,2	66	15,9	59	18,9
Sociaal-economische status						
Max lbo allochtoon	1403	11,3	208	50,2	99	31,8
Max lbo autochtoon	1525	12,3	29	7,0	18	5,8
Max mbo allochtoon	859	6,9	110	26,6	96	30,9
Max mbo autochtoon	4109	33,1	32	7,7	19	6,1
hbo/wo allochtoon	387	3,1	16	3,9	20	6,4
hbo/wo autochtoon	2961	23,9	13	3,1	7	2,3
Onbekend	1167	9,4	6	1,4	52	16,7
Gezindte						
Geen	2933	23,6	9	2,2	2	0,6
Rooms katholiek	1897	15,3	15	3,6	3	1,0
Protestantse kerk NI	1035	8,3	3	0,7	0	0
Andere christelijke kerk	451	3,7	6	1,4	8	2,6
Islam	1228	9,9	119	28,7	247	79,4
Anders	189	1,5	14	3,4	10	3,2
Onbekend	4678	37,7	246	59,4	41	13,2

Vergelijking uitkomstmaten

Hoe zien de gegevens van de eerste meting eruit? Wat kunnen we zeggen als we taal en rekenen verder onder de loep nemen? Wat kunnen we zeggen als we de sociaal-emotionele ontwikkeling van groepen kinderen bij de eerste meting met elkaar vergelijken? Wat valt op?

Tabel 5 Beschrijving van de cognitieve vaardigheden per onderzoeksgroep

			N	MINIMUM	MAXIMUM	GEMIDDELDE	MISSENDE WAARDEN
Gedrag	Totaal bestand	Groep 2	10.611	1,00	108,00	62,96	1.843
	COOL-vergelijking	Groep 2	762	34,70	108,00	56,50	155
	Bloemhof	Groep 2	41	36,00	71,00	51,75	1
Rekentoets	Totaal bestand	Groep 5	11.786	1,00	124,00	71,02	945
		Groep 8	11.080	25,00	170,00	110,08	3,84
	COOL-vergelijking	Groep 5	815	15,70	124,00	65,55	30
		Groep 8	807	63,00	148,00	106,58	112
	Bloemhof	Groep 5	48	30,00	89,00	59,95	5
		Groep 8	35	80,00	128,00	104,89	0
Begrijpend lezentoets	Totaalbestand	Groep 5	11.786	41,00	167,00	90,63	1.386
		Groep 8	11.080	1,00	213,00	118,09	5.619
	COOL-vergelijking	Groep 5	815	41,00	127,70	84,17	51
		Groep 8	807	65,40	172,00	106,92	281
	Bloemhof	Groep 5	48	53,00	114,00	82,10	0
		Groep 8	35	72,00	137,00	105,14	0

Bron: COOL5-18 & eigen data voor dit onderzoek

De N in tabel 5 staat voor het totaal aantal leerlingen dat voorkomt in elk van de drie groepen: het totale COOL-databestand, COOL-selectie en OBS Bloemhof. Zoals eerder opgemerkt, is ook hier te zien dat er vrij veel missende waarden bij het totale bestand en de vergelijkingsgroep zijn. Dit komt omdat niet alle scholen werken met de toetsen die in dit onderzoek meegenomen worden. Bij de analyse (hier) worden per afhankelijke variabele alleen de leerlingen meegenomen die een geldige waarde hebben op de betreffende afhankelijke variabele. De cijfers weergegeven bij minimum en maximum zijn de laagste en hoogste vaardigheidssco-

res die de leerlingen hebben behaald. De cijfers weergegeven bij gemiddelde zijn de gemiddelde vaardigheidsscores van een bepaalde groep op de betreffende toets. Zoals te zien in tabel 5 liggen de gemiddelden het hoogst bij de leerlingen uit het totale bestand. De gemiddelden van de leerlingen op OBS Bloemhof en de leerlingen van de COOL-selectie liggen beduidend lager. Het gemiddelde van leerlingen in het vergelijkingbestand ligt hoger dan dat van de leerlingen op OBS Bloemhof. De leerlingen op OBS Bloemhof behalen, als we naar tabel 3 kijken, lagere resultaten dan leerlingen op de COOL-selectie op de cognitieve testen.

Tabel 6 Beschrijving van de sociaal-emotionele vaardigheden per onderzoeksgroep (verdeeld over Gedrag en Relatie)

			N	MINIMUM	MAXIMUM	GEMIDDELDE	MISSENDE WAARDEN
Taaltoets	Totaal bestand	Groep 2	10.611	1,00	5,00	3,64	968
		Groep 5	11.786	1,00	5,00	3,69	1.391
		Groep 8	11.170	1,00	5,00	3,74	1.402
	COOL-vergelijking	Groep 2	762	1,25	5,00	3,49	88
		Groep 5	815	1,00	5,00	3,62	81
		Groep 8	807	1,00	5,00	3,50	72
	Bloemhof	Groep 2	41	1,75	4,50	3,49	2
		Groep 5	48	2,00	4,25	3,31	17
		Groep 8	35	3,00	4,50	3,75	0
Relatie	Totaal bestand	Groep 2	10.611	1,00	5,00	3,75	1.098
		Groep 5	11.786	1,00	5,00	3,60	1.512
		Groep 8	9559	1,00	5,00	3,66	1.521
	COOL-vergelijking	Groep 2	762	1,00	5,00	3,55	101
		Groep 5	815	1,00	5,00	3,54	93
		Groep 8	807	1,00	5,00	3,59	90
	Bloemhof	Groep 2	41	2,00	5,00	3,90	2
		Groep 5	31	2,00	4,33	3,20	17
		Groep 8	25	3,00	4,33	3,83	1

Bron: COOL5-18 & eigen data voor dit onderzoek

Tabel 6 laat de resultaten op de sociaal-emotionele ontwikkeling zien. Ook in tabel 6 staat N voor het totaal aantal leerlingen dat voorkomt in het totale databestand, de COOL-selectie en OBS Bloemhof. De hoge aantallen missende waarden bij de vergelijkingsgroep en het totale bestand zijn te wijten aan het feit dat niet alle scholen de sociaal-emotionele ontwikkeling hebben gemeten. Missende waarden zijn waarden die niet zijn ingevuld, waar men vaak in longitudinaal onderzoek mee te maken heeft en die de uitkomsten kunnen beïnvloeden. Bij groep 5 van OBS Bloemhof zijn de missende waarden te verklaren doordat één docent van OBS Bloemhof wegens ziekte niet heeft kunnen meewerken aan de dataverzameling voor dit onderzoek.¹⁰ Bij deze analyses per afhankelijke variabele worden alleen de leerlingen meegenomen die een geldige waarde hebben op de betreffende afhankelijke variabele. De cijfers weergegeven bij minimum en maximum zijn de laagste en hoogste scores die de leerlingen hebben behaald.

Deze cijfers zijn voor de hand liggend aangezien de Likertschalen lopen van 1 tot 5. De cijfers weergegeven bij gemiddelde zijn de gemiddelde scores van de geselecteerde groep op de betreffende afhankelijke variabele. De tabel is gemaakt met de gegevens uit het uiteindelijke databestand.

Uit tabel 6 blijkt verder dat het gedrag van leerlingen uit groep 2 en 5 het beste is in het totale bestand. Het gemiddelde van de leerlingen op de vergelijkingsgroep COOL-selectie ligt lager en het gemiddelde van OBS Bloemhofleerlingen ligt daar weer onder. Voor groep 8 geldt echter dat de leerlingen op basisschool OBS Bloemhof gemiddeld het beste gedrag vertonen. Dit gemiddelde ligt wel heel dicht bij het gemiddelde van de leerlingen uit het totale bestand. Voor Relatie naar anderen geldt voor leerlingen uit groep 2 en 8 dat de leerlingen op basisschool OBS Bloemhof de beste vaardigheden bezitten. Bij deze resultaten moeten we wel in het achterhoofd houden dat het hier de nulmeting betreft.

¹⁰ Over het invullen van vragenlijsten zijn opnieuw afspraken gemaakt met de school, waardoor we deze 'missings' in de toekomst kunnen vermijden.

4. ACTIEF BURGERSCHAP

In dit hoofdstuk bespreken we de drie onderdelen van het programma Actief Burgerschap: de huiswerkklassen, de Vakantieschool en het Vakhuis. We beschrijven in aparte paragrafen eerst de methodiek: doel(groep), werkwijze en inhoud. Daarna komen het feitelijke verloop en eerste resultaten aan de orde.

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat het interactieveld Actief Burgerschap centraal. Dit interactieveld kent vier interventies, waarvan we er in deze rapportage drie bespreken: de huiswerkklassen, de Brede Vakantieschool en het Vakhuis.¹¹ Onderzoeksvragen zijn hoe de ontwikkeling en uitvoering van de interventies verloopt, welke resultaten worden behaald en welke verbeteringen mogelijk zijn. De diverse programmaonderdelen van Actief Burgerschap en Duurzaam Vakmanschap zijn volop in ontwikkeling. Er is nog weinig schriftelijk materiaal aanwezig. Om de diverse onderdelen goed in beeld te krijgen zijn diverse gesprekken gevoerd met de ontwikkelaars en uitvoerders. Op basis daarvan zijn de eerste methodiekbeschrijvingen opgesteld van de diverse onderdelen. Om zicht te krijgen op het verloop en de eerste resultaten zijn gesprekken gevoerd met de coördinatoren van de diverse onderdelen van Rotterdam Vakmanstad, met leerkrachten, intern begeleiders en schoolleiding van Bloemhof. Ook werden (groeps)interviews afgenomen onder leerlingen, ouders en stagiairs en vonden observaties plaats bij de drie interventies.

In dit hoofdstuk bespreken we achtereenvolgens voor de drie interventies in aparte paragrafen eerst de methodiek: doel(groep), werkwijze en inhoud. Daarna komen het feitelijke verloop en eerste resultaten aan de orde. Tot slot kijken we naar doelbereik: in hoeverre worden de gestelde doelen (al) bereikt?

4.2 Huiswerkbegeleiding

Methodiek

De doelgroep van de Huiswerkbegeleiding OBS Bloemhof zijn leerlingen van groep 6, 7 en 8 (grotweg leerlingen van 10-12 jaar oud). Na afname van de Cito-eindtoets in groep 8 (begin februari) stromen de leerlingen van groep 8 uit de huiswerkbegeleiding en stromen de leerlingen van groep 6 in. Bijna alle leerlingen in deze leerjaren maken gebruik van de huiswerkbegeleiding. Er is bijna geen uitval van leerlingen.

Voor de huiswerkbegeleiding worden groepjes gevormd van vier à vijf leerlingen. De samenstelling groepjes komt tot stand in nauw overleg met de groepsleerkrachten en de intern begeleider. Alle kinderen in een groepje komen uit dezelfde klas. Bij de indeling van de groepjes wordt rekening gehouden met eventuele niveauverschillen. Er zijn in het schooljaar 2012-2013 vijftien groepjes gevormd. De huiswerkbegeleiding is voor leerlingen, maar zij zijn niet de enige doelgroep van deze interventie. Hieronder hebben wij puntsgewijs weergegeven welke doelen de huiswerkbegeleiding nastreeft:

Tabel 7 Doelen huiswerkbegeleiding per niveau

NIVEAU	DOELEN
Individuele leerlingen	<ul style="list-style-type: none"> - Terugdringen achterstand - Verbeteren cognitieve prestaties rekenen en taal - Vergroten motivatie en zelfvertrouwen - Vergroten leerplezier - Het hebben van een succeservaringen
School en haar omgeving	<ul style="list-style-type: none"> - Grotere betrokkenheid bij school - Doorontwikkeling van het programma Rotterdam Vakmanstad en een verbreding van de activiteiten
(Stagiairs van) Hogeschool Rotterdam	<ul style="list-style-type: none"> - Beroepsvoorbereiding vanuit integraal perspectief - Leren omgaan met kinderen in een achterstandspositie - Samenwerken met collega's in intervisie - Behalen 16 concrete indicatoren van de kerncompetenties
Rotterdam Vakmanstad	<ul style="list-style-type: none"> - Taal en rekenen versterken (Beter Presteren) - Uitrollen huiswerktraject als integraal deel - Methodisch inzicht krijgen aanpak huiswerktraject

¹¹ De IMC Weekendschool gaat van start in het schooljaar 2013-2014. Deze komt dus in de volgende onderzoeksrapportage aan de orde.

Bij aanvang van de huiswerkbegeleiding maken de groepsleerkrachten voor elk kind een dossier aan dat de basis vormt voor de huiswerkbegeleiding.

De groepjes leerlingen hebben de huiswerkklas steeds in een vast lokaal aan een vaste tafel. Sommige leerlingen zitten in een groepje, anderen zitten twee aan twee zodat de leerlingen elkaar niet kunnen afleiden. Een huiswerkklas is als volgt ingedeeld. De eerste 45 minuten wordt gewerkt aan het verbeteren van de taalvaardigheid. Dit gebeurt aan de hand van de methode Nieuwsbegrip. Deze methode voor begrijpend lezen werkt met wekelijkse teksten en opdrachten aan

de hand van het nieuws. De leerkracht gebruikt deze methode ook in de reguliere les. Daar wordt gewerkt met niveau A. In de huiswerkklas wordt gewerkt met niveau B, dat dieper op de stof ingaat. Na de 45 minuten begrijpend lezen is er 15 minuten pauze. Tijdens de pauze krijgen de kinderen een stuk fruit, wordt er soms een spelletje gespeeld en wat gepraat. Na de pauze is er 30 minuten aandacht voor rekenen. Dit gebeurt aan de hand van een reader die aan het begin van het schooljaar door de klassendocent is gemaakt en uitgedeeld. Voor groep 6 is dit de methode Maatwerk en voor groep 7 en 8 de methode Slagwerk.¹² De

¹² De rekenmethodes Slagwerk en Maatwerk zijn remediërende methodes ('bijspijker methodes').

Omdat er niet voldoende computers zijn wordt er niet gewerkt met de digitale versie.

¹³ In het schooljaar 2013-2014 is dit programma sterk uitgebreid, zie paragraaf 5.3.

intern begeleider vraagt aan het begin van het leerjaar waarmee de leerkracht zich het schooljaar wat betreft rekenen gaat bezighouden, en stelt dan de reader samen met die onderwerpen. Elke keer wordt daar iets uit gedaan. Belangrijk hierbij is niet zozeer het goede antwoord, maar dat een leerling uit kan leggen welke strategie hij/zij gebruikt om de rekensom op te lossen. Tweedejaars Pedagogiek studenten van de Hogeschool Rotterdam verzorgen de huiswerkbegeleiding. Voordat de stagiairs met hun stage bij RVS beginnen krijgen zij een programma waarin aan de orde komt wat het doel is van Rotterdam Vakmanstad, met welke partners er wordt samengewerkt hoe je met kinderen om kunt gaan, evenals rollenspellen en het werken met de methode Nieuwsbegrip en de rekenmethodes.¹³

De stagiairs worden begeleid door 3e en 4e jaars studenten van de opleiding Pedagogiek van de Hogeschool Rotterdam. Zij begeleiden de studenten vooral op praktisch niveau en kunnen in geval van ziekte een groepje overnemen. Ook heeft Rotterdam Vakmanstad een coördinator aangesteld die als eindverantwoordelijke zowel de gang van zaken binnen de huiswerkbegeleiding als de begeleiding van de betrokken stagiairs coördineert.

Daarnaast is er vanuit de Hogeschool van Rotterdam eenmaal in de twee weken een bijeenkomst met acht leerlingen en de stagedocent. Bij hem/haar moeten reflectieverslagen worden ingeleverd en er volgt een tussenevaluatie. De stagiairs zijn verplicht dertig weken lang vijf uur per week stage te lopen. Inclusief voor- en nabespreking voldoet deze stage hieraan.

Per mail wordt het materiaal van de methode Nieuwsbegrip aan de stagiairs verstuurd. Hierbij is ook een handleiding gevoegd. Daarin wordt onder meer genoemd wat de moeilijke woorden zijn, welke strategie en intelligenties worden aangesproken en welk materiaal bij de les hoort. De voorbereiding van de stagiairs bestaat eruit om de tekst van Nieuwsbegrip te lezen en de handleiding door te nemen en eventueel moeilijke woorden op te zoeken. De voorbereiding voor het rekenen bestaat uit het doornemen van het betreffende onderdeel.

De stagiairs begeleiden de huiswerkbegeleiding op maandagmiddag van 16.00 uur tot 17.30. De stagiairs zijn van tevoren op school aanwezig en begeleiden hun leerlingen naar het klaslokaal waar de huiswerk-

klas gegeven wordt. Daar wordt achtereenvolgens geoefend met taalvaardigheid en rekenen. De stagiairs spelen een ondersteunende rol bij het beantwoorden van de vragen over de tekst bij taalvaardigheid. Ze mogen zelf bepalen hoe ze met Nieuwsbegrip werken. Een van de manieren is om leerlingen een stuk van de tekst hardop voor te laten lezen en er daarna in de groep vragen over te stellen. Ook kan de stagiair eerst zelf de tekst voorlezen en daarna de kinderen de tekst laten lezen. Belangrijk is dat er meerdere keren door de tekst wordt heengegaan en dat er stil wordt gestaan bij wat er staat. Ook geven ze uitleg over de rekenopdrachten als leerlingen iets niet begrijpen.

De stagiairs hebben samen met de leerlingen regels opgesteld. Zoals: je steekt je vinger op als je wat wilt vragen, je laat iemand uitspreken, niet te hard spreken, et cetera. Deze regels worden op schrift gesteld en door de leerlingen ondertekend, zodat ze ook echt van hen zijn. Tijdens de huiswerkbegeleiding spreekt de stagiair leerlingen erop aan als ze zich niet aan deze regels houden.

De stagiairs houden een digitaal logboek bij waarin ze aangeven wat er goed en minder goed ging, hoe hij/zij eventueel zijn strategie wil aanpassen en hoe de kinderen zichzelf die dag beoordelen. Er wordt hierin ook wat vermeld over de groepsdynamiek. Dit logboek wordt ingevuld op Google drive en is in te zien door de coördinator, de groepsleerkrachten, de intern begeleider en de begeleiders van de stagiaires.

Na afloop van de huiswerkles vindt er een evaluatie plaats met alle studenten en de coördinator van de huiswerkbegeleiding. Tijdens de evaluatie wordt besproken hoe de huiswerkles verlopen is. Bij eventuele problemen wordt er door de coördinator contact gezocht met de klassendocent.

Verloop en resultaten

In deze paragraaf bespreken we het verloop en de eerste resultaten van de huiswerkbegeleiding. Dit doen we op basis van gesprekken met de ontwikkelaars/uitvoerders, deelnemende leerlingen, stagiairs en klassenleerkrachten. Wie namen deel, welke ervaringen worden opgedaan? Wat zijn kernelementen? Wat gaat goed, wat kan beter? En: in hoeverre worden in de ogen van de respondenten de doelstellingen van de huiswerkbegeleiding bereikt?

Tabel 8 Aantallen leerlingen huiswerkbegeleiding per leerjaar

	AANTAL DEELNEMERS PER GROEP	TOTALE GROEPSGROOTTE
SCHOOLJAAR 2011-2012		
Oktober t/m januari		
Groep 7 Oleanderstraat	14	14
Groep 7 Putsebocht	16	19
Groep 8 Oleanderstraat	10	12
Groep 8 Putsebocht	19	19
Totaal oktober t/m januari	59	64
Februari t/m juli		
Groep 6 Oleanderstraat	20	20
Groep 6 Putsebocht	11	14
Groep 7 Oleanderstraat	13	14
Groep 7 Putsebocht	16	19
Totaal februari t/m juli	60	67
TOTAAL SCHOOLJAAR 2011-2012	118	131
SCHOOLJAAR 2012-2013		
Oktober t/m januari		
Groep 7 Oleanderstraat	20	21
Groep 7 Putsebocht	15	19
Groep 8 Oleanderstraat	15	15
Groep 8 Putsebocht	20	20
Totaal oktober t/m januari	70	75
Februari t/m juli		
Groep 6 Oleanderstraat	10	19
Groep 6 Putsebocht	17	17
Groep 7 Oleanderstraat	18	21
Groep 7 Putsebocht	18	19
Totaal februari t/m juli	63	76
TOTAAL SCHOOLJAAR 2012-2013	133	161

Bovenstaande tabel laat zien dat bijna alle leerlingen die deel kunnen nemen aan de huiswerkbegeleiding, dit ook doen. De geïnterviewden schrijven deze grote deelname toe aan het feit dat de school deelname niet verplicht, maar wel zeer aanmoedigt: 'Het is hier normaal om mee te doen aan de huiswerkbegeleiding. Je doet eigenlijk alleen niet mee, als je daar een goede reden voor hebt.'

Zowel leerlingen, stagiairs als leerkrachten zijn positief over de mogelijkheid voor leerlingen om aan huiswerkbegeleiding deel te nemen. Leerlingen vinden het over het algemeen (heel) leuk om mee te doen, om diverse redenen. Ze benoemen dat de huiswerkbegeleiding bedoeld is om (extra) te leren. Daarnaast vinden de meeste leerlingen de huiswerkbegeleiding gezellig. Ze refereren dan vooral aan het feit dat er veel aandacht is van de stagiair omdat de groepjes klein zijn. Ook is er ruimte voor ontspanning. 'Ik vind de leraren [stagiairs] leuk. En dat we pauze hebben en dan spelletjes spelen.' Stagiairs vinden het prettig dat zij door middel van de huiswerkbegeleiding kunnen bijdragen aan het (extra) oefenen met taal en rekenen. Ook stagiairs noemen daarnaast dat leerlingen en zijzelf het fijn vinden dat er – vanwege de groepsgrootte – gelegenheid is voor persoonlijke aandacht voor de leerlingen. 'Je merkt dat kinderen het gezellig vinden en ik vind het ook leuk.'

De klassenleerkrachten zijn positief over de mogelijkheid voor leerlingen om deel te nemen. Zij hebben echter niet veel zicht op de uitvoering van de huiswerkbegeleiding. 'Ik hoor van leerlingen wel bij wie ze zitten, maar er is verder geen contact met de stagiaires.' Leerkrachten, maar vooral de stagiairs vinden het jammer en een gemis dat er geen (direct) contact is tussen de groepsleerkrachten en de stagiaires. De stagiairs stellen dat zij beter in staat zouden zijn om hun werk te doen als zij – door gericht contact met de klassenleerkracht – beter konden inspelen op particuliere behoeften van leerlingen. Daarnaast vinden zij dat de kwaliteit van hun stage hoger zou zijn, als zij contact zouden hebben met de klassenleerkracht. De leerkrachten die we hebben geïnterviewd staan hiervoor open en benadrukken vooral dat zij zouden willen horen als er zich tijdens de huiswerkbegeleiding een incident zou voordoen. Zij zien wel praktische bezwaren: het is lastig om zo'n contact te organiseren. Het digitaal logboek dat

stagiairs moeten bijhouden over het verloop van de huiswerkbegeleiding vervult vooralsnog geen functie als informatiekanaal tussen stagiairs en leerkrachten. Het wordt niet consequent genoeg door alle stagiairs ingevuld en de geïnterviewde stagiairs vertellen dat ze de indruk hadden dat er op dat moment nog niets met het logboek werd gedaan.

Kernelementen van de werkwijze zijn volgens de respondenten dat in kleine groepjes wordt gewerkt. Hierdoor is er per leerling meer aandacht beschikbaar van de begeleider. Leerlingen kunnen gemakkelijker vragen stellen, maar er is – vooral tijdens de pauze – gelegenheid voor een praatje of een spelletje. Ook stagiairs waarderen dat zij een kleine groep leerlingen onder hun hoede nemen. Het stelt ze in de gelegenheid om de leerlingen gedurende het jaar te leren kennen, zodat ondersteuning bij de lesstof, maar ook de persoonlijke aandacht meer 'op maat' is.

Wat betreft de lesstof: de meeste respondenten vinden dat deze goed aansluit op de reguliere lessen en dat dit leidt tot de beoogde verdieping. Een leerling verwoordt het werken met Nieuwsbegrip in de huiswerkbegeleiding als volgt: 'In de klas begrijp ik het niet gelijk. Hier weet ik het al, en dat vind ik fijn.' Sommige leerlingen vinden het saai dat bij begrijpend lezen dezelfde onderwerpen aan de orde komen als in de reguliere lessen. Ook een van de geïnterviewde leerkrachten vindt het tweemaal aansnijden van hetzelfde onderwerp niet prikkelend genoeg. Deze docent gebruikt daarom in de eigen lessen oude edities van Nieuwsbegrip onderwerpen, zodat voor de leerlingen deze onderwerpen bij de huiswerkbegeleiding nieuw zijn.

De stagiairs vinden doorgaans dat zij goed uit de voeten kunnen met het beschikbare materiaal voor de huiswerkbegeleiding. Naar eigen zeggen is er een grote diversiteit in de wijze waarop stagiairs zich voorbereiden op de huiswerkbegeleiding en de invulling van de begeleiding. Observaties van de onderzoekers bevestigen dit beeld: sommige stagiairs lijken de betreffende lesstof goed te hebben voorbereid en vooraf te hebben nagedacht over werkvormen, zoals het gezamenlijk ontdekken van betekenis van moeilijke woorden, of manieren om een som op te lossen. Anderen lijken minder voorbereid en behandelen de lesstof zoals in de methode is aangegeven. Voor zaken als het bewaren van de orde, het scheppen van een prettige sfeer geldt hetzelfde: hierin is een grote diversiteit zichtbaar.

De verhouding tussen de stagiair en de leerling is een ander kernelement in de huiswerkbegeleiding. Een van de doelstellingen van het programma Rotterdam Vakmanstad is dat leerlingen meer gemotiveerd raken om te leren, en om meer zelfvertrouwen te krijgen. Het idee is dat de interactie tussen leerling en stagiair hieraan bijdraagt. Uit de interviews en observaties blijkt ook hier diversiteit: sommige stagiairs lijken beter te slagen dan anderen in het creëren van een klimaat waarin prettig kan worden geleerd. Anderen zijn meer gericht op controle en orde houden. De geïnterviewde stagiairs zijn zich bewust van de rol die zij hierin kunnen spelen.

Doelbereik

De leerlingen, stagiairs en leerkrachten vinden de huiswerkbegeleiding een goed middel om te werken aan het vergroten van de cognitieve prestaties van de leerlingen. Wel maken stagiairs en leerkrachten enkele kanttekeningen: de frequentie (eenmaal per week) is laag, zodat naar verwachting geen (zelfstandig) effect zal optreden op leerprestaties van leerlingen. De persoonlijke aandacht en het scheppen van een (andere) ruimte om te kunnen leren zijn belangrijke doelen, waaraan via de huiswerkbegeleiding wordt gewerkt. De respondenten benoemen tot slot in allerlei bewoordingen dat de kwaliteit van de daadwerkelijke begeleiding aan de groep hierbij de doorslag geeft. Hierin bestaat zoals gezegd een grote diversiteit.

4.3 Brede Vakantieschool

Methodiek

De doelgroep van de Brede Vakantieschool OBS Bloemhof zijn leerlingen van groep 4 tot en met 7 (grotweg leerlingen van 8-11 jaar oud). Er zijn drie typen leerlingen voor wie de Vakantieschool bedoeld is:

leerlingen met achterblijvende schoolprestaties

leerlingen die het op zich goed doen, maar beter zouden kunnen leerlingen die het al goed doen, maar graag (meer) willen.

De ouders van de leerlingen die deelnemen aan de Brede Vakantieschool vormen ook een doelgroep. Het gaat om ouders die in veel gevallen kennis en vaardigheden missen om hun kind effectief te ondersteunen bij (hun gang door) het onderwijs. De ouders kunnen zich opgeven om mee te doen aan het ouderprogramma.

De Brede Vakantieschool is gericht op leerlingen, maar er zijn zoals hierboven is aangegeven ook andere doelgroepen. Met de Brede Vakantieschool worden diverse doelen nagestreefd. Deze hebben wij hieronder puntsgewijs weergegeven:

NIVEAU	DOELEN
Individuele leerlingen	<ul style="list-style-type: none"> - Tegengaan van taal- en reken terugval (Beter Presteren) - Ritmebehoud - Stimuleren gezonde leefstijl - Verbreden netwerken op andere leef- en vakgebieden - Stimuleren cultureel burgerschap
School en haar omgeving	<ul style="list-style-type: none"> - Tegengaan van terugval (Beter Presteren) - Verbeteren imago school in de buurt - Betrekken docenten bij programma Rotterdam - Betrekken van ouders bij programma
Ouders	<ul style="list-style-type: none"> - Vergroten van het onderwijsondersteunend gedrag van ouders - Informeren van ouders over programma onderdelen - Vergroten van het vertrouwen van ouders in de school als instelling
Rotterdam Vakmanstad	<ul style="list-style-type: none"> - Uitrollen Brede Vakantieschool als integraal deel van Rotterdam Vakmanstad - Verbinden van scholen in de buurt via de Brede Vakantieschool - Versterken en innoveren van gemeentelijk programma Vakantieschool

De Brede Vakantieschool omvat een programma van twee lesweken. In het eerste jaar (zomervakantie 2012) waren er vier 'klassen': één voor leerlingen uit groep 6 en 7 en drie voor leerlingen uit de groepen 4 en 5. Er waren in 2012 vier docenten van Bloemhof bij de Vakantieschool betrokken. In het tweede jaar (zomervakantie 2013) waren er drie klassen, waarvan twee voor groep 4/5 en een voor groep 6/7. In dat jaar waren drie docenten van Bloemhof betrokken. Het programma voor de leerlingen van beide groepen omvat ruim twintig

uur 'taal en rekenen'. Dit onderdeel wordt in de meeste gevallen in de ochtend verzorgd. Tijdens deze uren werken de leerlingen (eventueel na een klassikale uitleg over een kwestie waar meerdere leerlingen mee worstelen) individueel of in kleine groepjes concreet aan het realiseren van hun eigen lesdoel rondom taal en/of rekenen. Daarnaast worden andere activiteiten aangeboden vanuit Fysieke Integriteit. Het betreft judo en eco. Ook is er een excursieprogramma met bezoeken aan bedrijven, musea en Natuurmonumententerrein Tiengemeten. De lesdagen hebben een vaste starttijd, te weten 09:00 uur. De eindtijd is variabel, van 14:30 tot 16:00 uur. In totaal zijn er ongeveer veertig uur van voornoemde verbredende activiteiten.

Er is ook een programma voor ouders van leerlingen van de Brede Vakantieschool. In beide jaren werden ouders uitgenodigd om deel te nemen aan een tweetal activiteiten. Het eerste jaar betrof het themabijeenkomsten,

georganiseerd in samenwerking met Bureau Frontlijn over het vergroten van de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs van hun kind. In het tweede jaar hebben ouders de mogelijkheid gekregen om deel te nemen aan twee excursies (naar museum Boijmans van Beuningen en naar de RDM Campus) om kennis te maken met kunst, cultuur en techniek. In beide jaren hebben een klein aantal ouders (moeders) deelgenomen.

Verloop en resultaten

In deze paragraaf bespreken we het verloop en de resultaten van de Brede Vakantieschool. Dit doen we op basis van gesprekken met de ontwikkelaars/uitvoerders, leerkrachten, deelnemende leerlingen en ouders. Wie deden mee, welke ervaringen worden opgedaan? Wat zijn kernelementen? Wat gaat goed, wat kan beter? En: in hoeverre worden in de ogen van de respondenten de doelstelling van de huiswerkbegeleiding bereikt?

	AANTAL DEELNEMERS PER GROEP	TOTALE GROEPSGROOTTE
SCHOOLJAAR 2011 - 2012		
Groep 4 Oleanderstraat	5	12
Groep 4 Putsebocht	14	40
Groep 5 Oleanderstraat	5	17
Groep 5 Putsebocht	12	18
Groep 6 Oleanderstraat	5	20
Groep 6 Putsebocht	2	14
Groep 7 Oleanderstraat	5	14
Groep 7 Putsebocht	6	19
TOTAAL SCHOOLJAAR 2011 - 2012	54	154
SCHOOLJAAR 2012 - 2013		
Groep 4 Oleanderstraat	8	18
Groep 4 Putsebocht	5	20
Groep 5 Oleanderstraat	7	14
Groep 5 Putsebocht	5	40
Groep 6 Oleanderstraat	67	19
Groep 6 Putsebocht	11	17
Groep 7 Oleanderstraat	4	21
Groep 7 Putsebocht	4	17
TOTAAL SCHOOLJAAR 2012 - 2013	51	166

In het schooljaar 2011-2012 en het schooljaar 2012-2013 heeft een aantal ouders (moeders) deelgenomen aan het ouderprogramma. In het eerste jaar namen zes ouders deel. In het tweede jaar hebben ook zes ouders deelgenomen.

In beide jaren constateren de leerkrachten¹⁴ dat de leerlingen de Vakantieschool over het algemeen heel leuk vinden en (heel) gemotiveerd zijn om mee te doen. Of het zelfvertrouwen is vergroot vinden de leerkrachten moeilijk precies te bepalen, maar zien wel positieve ontwikkelingen: ‘Ze gaan naar de Vakantieschool, in plaats van dat ze op de bank hangen. En ze leren op de Vakantieschool dingen die andere kinderen nog niet geleerd hebben. Dat levert een bijdrage aan hun zelfvertrouwen.’

De leerkrachten vinden de Brede Vakantieschool een waardevolle aanvulling op het reguliere onderwijs. De leerkrachten menen dat zij tijdens de Brede Vakantieschool creatiever kunnen zijn in hoe zij lessen invullen en dat ze daarbij rekening kunnen houden met de specifieke behoeften van de deelnemende leerlingen. De kleinere groepen bieden de mogelijkheid om specifieke aandacht te geven aan de leerlingen. Zoals één van de leerkrachten verwoordt: ‘De grootste meerwaarde is dat we het programma kunnen aanpassen aan de leerlingen, en niet andersom.’ Daarnaast is het fijn dat er tijd is voor activiteiten die meestal niet in het reguliere onderwijsprogramma passen, zoals het bezoek aan Villa Zebra en Tiengemeten.¹⁵ Deze activiteiten waren leuk en leerzaam en droegen bij aan de betrokkenheid van de leerlingen bij de Vakantieschool.

De leerkrachten vertellen dat zij de leerlingen tijdens de Vakantieschool een aantal dingen willen meegeven op het gebied van taal en rekenen. Het gaat bijvoorbeeld om de tafels, klokkijken, open en gesloten lettergrepen, begrijpend- en technisch lezen en d’s en t’s. Sommige leerlingen hebben vaardigheden geleerd die zij voor de Brede Vakantieschool niet beheersten, bijvoorbeeld klok kunnen kijken. De leerkrachten hopen dat door de Brede Vakantieschool leerlingen bepaalde vaardigheden wel gaan beheersen en hier in het volgend schooljaar wat aan hebben. Een leerkracht omschrijft dit als volgt:

‘De leerlingen moeten het gevoel hebben dingen te snappen die zij voorheen niet snaptten.’ Om leerlingen een succeservaring te kunnen bieden is het belangrijk om leerstof en opdrachten aan te bieden die haalbaar zijn. ‘Bij een aantal leerlingen is het kwartje gevallen’, merkt een andere leerkracht op. Zij heeft van één van de ouders gehoord dat haar kind thuis is gekomen en vertelde dat hij kon klokkijken. Een andere leerkracht hoopt dat een deel van het geleerde blijft hangen, maar vindt het moeilijk om te bepalen of dat het geval zal zijn. Het afstemmen van de doelen op het niveau van de leerlingen is cruciaal om resultaat te boeken.

Een van de leerkrachten signaleert dat na de tweede week de woordenschat van haar leerlingen is vergroot en stelt dat de excursies hieraan ook hebben bijgedragen. Ook bij rekenen is het gelukt om een combinatie te maken tussen de lessen – de droge cijfers – en de excursies – de werkelijke wereld.

De leerkrachten maken de kanttekening dat twee weken te kort zijn om echte effecten te bereiken op het gebied van taal en rekenen, maar dat het vaak wel lukt om leerlingen een positieve ervaring te laten opdoen. ‘Een leerling weet prima hoe die geholpen kan worden. De basis start bij er vertrouwen in hebben dat de leerkracht jouw echt wil helpen. De een-op-een momenten zijn hier prettig voor. Idealiter geldt dit voor ieder kind. Succes in leren is succes ervaren.’

Aan het einde van elke Brede Vakantieschool zijn de deelnemende leerlingen bevraagd over hun ervaringen. Een onderzoeker heeft in elke klas een half uur met de leerlingen aan het invullen van de individuele evaluatie besteed. Daarbij is gewerkt met smiley-stickers die de leerlingen konden plakken bij de diverse activiteiten om aan te geven wat zij van de activiteit vonden. Er waren ook enkele open vragen. Er zijn weinig verschillen in de antwoorden van de leerlingen van de beide vakantiescholen. Daarom nemen we ze hier samen.

In beide vakantiescholen vinden bijna alle leerlingen de Vakantieschool leuk (een enkeling oordeelde neutraal en 1 leerling in de Vakantieschool 2013 vond het niet leuk).

We hebben de leerlingen ook gevraagd naar een oordeel over de verschillende activiteiten van de Brede Vakantieschool. In beide jaren worden enkele excursies (Tiengemeten, Nemo, Corpus) en rekenen het vaakst positief gewaardeerd door de leerlingen.

Twee op de drie leerlingen zegt op de Brede Vakantieschool veel geleerd te hebben, de rest heeft wel wat geleerd, of weinig geleerd. ‘Ik heb er echt van geleerd. Ik kan nu onder elkaar rekenen en staartdelingen doen. Daardoor was ik in de klas de eerste die het snapte!’

Gevraagd naar de redenen om aan de Brede Vakantieschool mee te doen, antwoorden de leerlingen in de helft van de gevallen dat zij iets willen leren. Een andere veelgenoemde reden is om in het nieuwe schooljaar alvast dingen te snappen.

Er zijn ook enkele ouders bevraagd over hun beeld van de Brede Vakantieschool en andere activiteiten van Rotterdam Vakmanstad op OBS Bloemhof. Wat betreft de Brede Vakantieschool noemen ouders dat zij het fijn vinden dat hun kind plezier heeft en het leuk vindt om naar de Brede Vakantieschool te gaan. Een moeder vertelt dat haar zoon door deelname vroeg opstaat en op tijd naar bed gaat, en bovendien dat hij zich door deelname realiseert dat school niet alleen uit leren bestaat. Ouders noemen daarnaast dat het fijn is dat hun kind via de Brede Vakantieschool de gelegenheid krijgt om leuke dingen te doen, die het gezin niet snel zelf zou ondernemen.

De ontwikkelaars en uitvoerders van Rotterdam Vakmanstad zijn tevreden met de ontwikkeling en uitvoering van de Brede Vakantieschool. Ervaringen opgedaan in de eerste Brede Vakantieschool zijn gebruikt om de tweede uitvoering van de Vakantieschool te verbeteren. Ook heeft opschaling plaatsgevonden: de Brede Vakantieschool 2013 vond naast OBS Bloemhof plaats op nog twee andere basisscholen: PCB de Oranjeschool en PCB de Sleutel.

Doelbereik

De leerkrachten constateren dat de Brede Vakantieschool bijdraagt aan het ritmebehoud van leerlingen of het ‘bijhouden’ van de Nederlandse taal. In het kwantitatieve onderzoek op OBS Bloemhof naar Fysieke Integriteit wordt ook gekeken naar mogelijke cog-

nitieve en sociaal-emotionele effecten op individuele leerlingen (die aan de Brede Vakantieschool hebben deelgenomen), maar hierover zijn op dit moment nog geen gegevens bekend.

De Brede Vakantieschool is (zeer) positief gewaardeerd door de leerlingen. Ook de leerkrachten kijken meestal met voldoening terug: in het programma zijn taal- en rekenlessen verbonden met andere – buitenschoolse – activiteiten. De leerkrachten constateren bovendien dat de Brede Vakantieschool bijdraagt aan het ‘bijhouden’ van de Nederlandse taal.

Een flink deel van de leerlingen zegt aan de Brede Vakantieschool te hebben deelgenomen om beter voorbereid te zijn op het volgende schooljaar. Daarnaast zegt een grote meerderheid veel te hebben geleerd tijdens de Brede Vakantieschool. Ook de docenten stellen dat de meeste leerlingen gemotiveerd hebben deelgenomen en (veel) hebben geleerd. Verreweg de meeste leerlingen hebben de Brede Vakantieschool positief gewaardeerd. Zij vonden vooral de buitenschoolse activiteiten – maar ook de rekenlessen – heel leuk. In de evaluatie hebben sommige leerlingen aangegeven dat zij tijdens de excursies op plaatsen komen waar zij niet eerder waren geweest, of dingen hebben gedaan waarmee zij geen ervaring hadden. Tot slot, zoals gezegd heeft opschaling van de activiteiten plaatsgevonden: er zijn inmiddels drie scholen waar de Brede Vakantieschool naar tevredenheid wordt uitgevoerd.

4.4 Vakhuis

Methodiek

De doelgroep van het Vakhuis zijn 10- tot 14- jarigen: basisschoolleerlingen uit de bovenbouw (groep 7 en 8) en leerlingen uit de onderbouw vmbo. In het schooljaar 2012-2013 wordt deelgenomen aan het Vakhuis door leerlingen van OBS Bloemhof, de PCB Oranjeschool en PCB de Sleutel. Sinds het schooljaar 2013-2014 nemen ook leerlingen van Vakcollege De Hef deel.

Het Vakhuis is gericht op leerlingen, maar er zijn ook andere doelgroepen, zoals ouders, stagiairs en leermeesters. Met het Vakhuis worden diverse doelen nagestreefd. Deze hebben wij hieronder puntsgewijs weergegeven:

¹⁴ In totaal gaat het om zes leerkrachten. Van de vier leerkrachten in de vakantieschool van 2012, nam er een in 2013 opnieuw deel (in een team van in totaal drie leerkrachten). Er zijn dus zes leerkrachten geïnterviewd, waarvan één in beide jaren.

¹⁵ Villa Zebra maakt vernieuwende tentoonstellingen en workshops met beeldende kunst voor kinderen van 3 tot en met 12 jaar. Kinderen kunnen er ook zelf aan de slag in workshops. Tiengemeten is een terrein van Natuurmonumenten, met onder andere ‘speelnatuur’.

Tabel 11 Doelen Vakhuis per niveau

NIVEAU	DOELEN
Individuele leerlingen	<ul style="list-style-type: none"> - Kennismaken met techniek en zorg, - Openen van interessevelden, ook om optimale keuzes te kunnen maken in (onderwijs)loopbaan - Opdoen praktische skills en samenwerking - Vergroten motivatie en zelfvertrouwen - Het hebben van een succeservaring - Basis leggen voor gezonde leefstijl - Basis leggen voor media- en ecowijsheden - Basis leggen voor cultureel burgerschap
Ouders	<ul style="list-style-type: none"> - Meer betrokken raken bij de (school)ontwikkeling van hun kinderen, ook om kinderen te ondersteunen bij het maken van optimale keuzes in de (onderwijs)loopbaan
Leermeesters	<ul style="list-style-type: none"> - Overdragen van vakskills en softskills aan gemotiveerde leerlingen in een niet-schoolse setting - Stimuleren van samenwerking - Kennismaken met media- en ecowijsheden
(Stagiairs van) Hogeschool Rotterdam	<ul style="list-style-type: none"> - Beroepsvoorbereiding vanuit integraal werken - Kennismaken met problematische doelgroepen - Leren samenwerken en netwerken
Rotterdam Vakmanstad	<ul style="list-style-type: none"> - Uitrollen Vakhuis - Methodisch inzicht verwerven via Vakhuis als opmaat naar MBO en Vakwerf om duurzaam vakmanschap in de onderwijskolom te verankeren

Het Vakhuis maakt deel uit van het tweede interactieveld: Actief Burgerschap. Met het Vakhuis wordt allereerst aangehaakt bij de investeringen op het eerste interactieveld, waarin leerlingen en hun ouders actief gericht worden op een juiste schoolkeuze. Via het Vakhuis worden leerlingen van vmbo's in de gelegenheid gesteld om hun talenten te ontdekken in het vak loopbaanoriëntatie, zodat zij binnen hun opleiding via het mbo-punt een beter gerichte profielkeuze voor het mbo kunnen maken.

Vakmanstad werkt volgens een zogenaamde 'opschalingstrategie' waarin de door Vakmanstad ontwikkelde trajecten in de verschillende onderwijssoorten – basisonderwijs, vmbo, mbo en wellicht in de toekomst hbo en wo – met elkaar worden verbonden tot aansluitende en doorlopende leerlijnen. Deze staan naast de al bestaande opleidingskaders, zoals de door het Rotterdams Offensief geïnitieerde wijkscholen, de door vmbo en mbo opgezette vakscholen en de door ondernemingen opgezette bedrijfsscholen. Alle trajecten zijn aangesloten op de stagenetwerken. Deze zijn cruciaal om studenten aan de stad te binden. De bedoeling is dat op het tweede interactieveld Actief Burgerschap leerlingen in het Vakhuis worden ondersteund door studenten die op het hbo de technische en zorgprofielen hebben gekozen, maar ook door ICT-studenten en studenten vanuit de kunstsector die het onderdeel Cultuur in cursussen voor podiumkunsten – muziek, zang, dans, theater – ondersteunen.

Rotterdam Vakmanstad wil met haar projecten waarvoor het Vakhuis een bijdrage leveren aan het maken van een passende schoolkeuze met een accent op vakmanschap, of zoals Oosterling het omschrijft: 'een fysiek integer, maatschappelijk actief, duurzaam vakmanschap met ambitie' (Oosterling, 2013). Daarmee wil het bijdragen aan het terugdringen van het voortijdig schoolverlaten. Vanaf het najaar van 2013 wordt het Vakhuis aangeboden voor basisschoolleerlingen (groep 7 en 8) van onder andere OBS Bloemhof. In periodes van zes weken worden telkens diverse activiteiten aangeboden. De leerlingen kunnen deelnemen aan een of meerdere van deze activiteiten. In de laatste week worden ouders uitgenodigd om te komen kijken naar een eindpresentatie door de leerlingen. De activiteiten vallen onder een van de vier domeinen: ICT, Zorg, Cultuur en Techniek. Voorbeelden van activiteiten zijn: 'Hout' (leren werken met hout), Elektro, EHBO, Zang, Muziek, Dans, Journalistiek. Tijdens ieder blok wordt gewerkt aan 'skills': vaardigheden. Op dit moment wordt per activiteitenserie benoemd wat deze 'skills' zijn. De ontwikkelaars zijn nog bezig met de vraag hoe het verkrijgen van deze skills te duiden, ook op het certificaat dat de leerlingen na afloop krijgen. Idee is dat deze certificaten onderdeel kunnen worden van een (digitaal) portfolio. In de port-

folio staan de 'skills' centraal. Bepaalde (vakmatige) skills kun je als leerling steeds verder opbouwen door opvolgende blokken te volgen zodat er ook een ontwikkeling in zit. Bijvoorbeeld dat er een introductie ICT-blok gevolgd wordt door een blok waaraan leerlingen deelnemen die het eerste blok met goed gevolg hebben afgelegd. Zo kunnen zij hun 'skills' verder ontwikkelen. Deze constructie is al toegepast bij 2 blokken EHBO. Als leerlingen aan beide blokken hebben deelgenomen, krijgen zij een door het Oranje Kruis erkend leerlingcertificaat. Meer algemene skills, bijvoorbeeld in de sfeer van sociale vaardigheden en samenwerken komen terug in alle blokken.

De activiteiten van het Vakhuis vinden plaats op Vakcollege De Hef op dinsdag, donderdag en vrijdag. Op elke dag worden diverse activiteiten aangeboden. Per activiteit nemen maximaal vijftien leerlingen deel. Een leerlingaantal van zeventien is gangbaar. De vakken voor de leerlingen van groep 7 en 8 vinden plaats van 16:00 -17:30 uur.

De docenten die de vakken verzorgen heten leermeesters. Zij worden betaald en zijn afkomstig uit onder meer het bedrijfsleven. Idee is om bedrijven aan te spreken om in het kader van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen deskundige medewerkers af te vaardigen in het Vakhuis. Via deze leermeesters krijgen de leerlingen ook een inkijkje in de werkomgeving/het bedrijf van de docent. Andere leermeesters zijn bijvoorbeeld docenten van SKVR voor het geven van 'dans'. Met de SKVR wordt gewerkt aan een integraal aanbod waarin ook een didactiek- en coachings-traject voor leermeesters is opgenomen. Bij het Vakhuis zijn begin 2013 negen stagiairs betrokken. Het zijn allemaal eerstejaars studenten Pedagogiek van de Hogeschool Rotterdam. De stage is voor drie uur per week van november tot juni. De stage-eisen zijn onder meer het observeren van de lessen en daarbij speciaal letten op pedagogische dingen die verbeterd kunnen worden, het bijwonen van de lessen en na afloop het bevragen van de leermeester. Ook moeten de stagiairs het lesprogramma bekijken en hun bijdrage hieraan leveren op het gebied van de pedagogische aanpak. Hun bevindingen registreren ze in een logboek. Daarnaast vervullen de stagiairs de rol van gastvrouw en lopen ze mee met het halen en brengen van de kinderen.

Verloop en resultaten

In deze paragraaf bespreken we het verloop en de resultaten van het Vakhuis. Dit doen we op basis van gesprekken met de ontwikkelaars/uitvoerders, leermeesters, leerkrachten van OBS Bloemhof, deelnemende leerlingen en ouders. Wie doen mee, welke ervaringen worden opgedaan? Wat zijn kernelementen? Wat gaat goed, wat kan beter? En: in hoeverre worden in de ogen van de respondenten de doelstelling van de Huiswerkbegeleiding bereikt?

Tabel 12 Aantallen leerlingen OBS Bloemhof in het Vakhuis, 2012-2013

	AANTAL DEELNEMERS	AANTAL LEERLINGEN PER GROEP
Groep 7 Oleanderstraat	19	21
Groep 7 Putsebocht	11	17
Groep 8 Oleanderstraat	14	15
Groep 8 Putsebocht	16	17
Totaal	60	70

Bovenstaande tabel laat zien dat in het schooljaar 2012-2013 zestig leerlingen van OBS Bloemhof deel hebben genomen aan het Vakhuis (van de zeventig kinderen die in de groepen 7 en 8 zitten). Veel van de leerlingen hebben deelgenomen aan meerdere activiteiten per blok. Dit betekent dat zij twee, of zelfs drie keer per week aan verschillende activiteiten hebben deelgenomen. En de meeste leerlingen hebben ook gedurende het jaar meegedaan aan verschillende blokken of activiteiten, die op dat moment werden aangeboden. Daarnaast verdient nog vermelding dat ook 150 leerlingen van PCB De Sleutel en PCB De Oranjeschool hebben deelgenomen aan het Vakhuis. De geïnterviewde leermeesters zijn gemotiveerd en vinden het leuk om in het Vakhuis leerlingen te begeleiden. Zij worstelen soms wel met het bewaren

Het Vakhuis heeft tot doel leerlingen nieuwe vaardigheden te leren en ze in contact te laten komen met nieuwe werk velden, zodat ze een betere schoolkeuze kunnen maken. Een leerling heeft een prijs gewonnen met het ontwerpen van een eigen 'game', bij ICT.

van overzicht en orde. Dit wordt bevestigd door enkele klassenleerkrachten. 'Ze zouden moeten worden bijgeschoold op het pedagogische en didactische vlak'. Vanuit Rotterdam Vakmanstad wordt hier overigens aandacht aan besteed: zo heeft een ervaren leerkracht op dit punt een vakleerkracht gecoacht. De klassenleerkrachten geven aan niet veel zicht te hebben op het Vakhuis, maar vangen toch signalen op van wat er zich 'na schooltijd' afspeelt. Zo vertelt een leerkracht dat haar leerlingen het Vakhuis heel leuk vinden. 'Ze zien het als iets extra's, iets dat niet school is. En er is een gezellig sfeertje. Er vinden daar ook wel akkefietjes plaats en die krijg je dan de dag erna toch in de klas te horen. Ik besteed daar ook aandacht aan.'

De leerlingen zijn over het algemeen enthousiast over hun deelname aan het Vakhuis, hoewel zij sommige (onderdelen) van vakken saai noemen, zoals JOLO (jongeren lossen het op, sociale vaardigheden) en de filmpjes bij scheikunde. Leerlingen vinden het leuk dat ze kunnen kiezen wat bij hen past en dat ze dingen kunnen leren. Of zoals een leerling zegt: 'Je leert er dingen over de wereld.' En: 'Het leukst bij ICT vond ik dat ik het systeem heb gehackt. Daar heb ik wel straf voor gekregen. Maar ik heb ook een prijs gekregen omdat ik de beste eigen game ontworpen had.'

De ontwikkelaars en uitvoerders van Rotterdam Vakmanstad zijn tevreden over het verloop en de ontwikkeling van het Vakhuis. In een korte tijd is een heel programma van de grond gekomen, waarbij

veel partijen enthousiast zijn betrokken. De locatie Vakcollege De Hef (eerder: De Wielslag) is zeer geschikt en met deze school wordt heel productief samengewerkt. De ervaringen tot nu toe vormen een goede basis voor het verder methodisch en organisatorisch ontwikkelen van het Vakhuis voor leerlingen tussen 12 en 14 jaar.

Doelbereik

Het Vakhuis heeft tot doel leerlingen nieuwe vaardigheden te leren en ze in contact te laten komen met nieuwe werkvelden, zodat ze een betere schoolkeuze kunnen maken. Het Vakhuis wordt door de respondenten gezien als een goed middel om nieuwe vaardigheden te leren en om in contact te komen met nieuwe werkvelden. Een leerling heeft een prijs gewonnen met het ontwerpen van een eigen 'game', bij ICT. Hij zegt dat de juf (de groepsleerkracht) ook zegt dat hij 'iets met ICT moet gaan doen'. Hierbij vervult het Vakhuis dus een stimulerende/bevestigende rol bij het ontdekken van eigen mogelijkheden. Of de leerlingen door het Vakhuis een beter onderbouwde schoolkeuze kunnen maken, is op dit moment nog niet goed in te schatten. Sommige leerlingen leggen in een gesprek wel een link met een beroep, bijvoorbeeld: 'Ik vind EHBO leuk, want ik wil later dokter worden.' Andere leerlingen zijn niet uitgesproken over hun eventuele vervolgstudiekeuze. De mate waarin de leermeester erin slaagt zijn kennis over te brengen aan de leerlingen is een bepalend element voor het resultaat van het Vakhuis. Dit is een element dat blijvende aandacht verdient.

Een leerkracht vertelt dat haar leerlingen het Vakhuis heel leuk vinden. 'Ze zien het als iets extra's, iets dat niet school is

5. CONCLUSIES

In dit hoofdstuk trekken we conclusies uit de resultaten van Rotterdam Vakmanstad 2012-2013. We behandelen het programma Fysieke Integriteit en Actief Burgerschap in twee aparte paragrafen.

Dit hoofdstuk eindigt met een beknopte weergave van de plannen en activiteiten die Rotterdam Vakmanstad in het schooljaar 2013-2014 gaat uitvoeren.

5.1 Conclusies Fysieke Integriteit

In dit onderzoek naar het interactieveld Fysieke Integriteit gaat het om de effecten. Welke invloed heeft het programma uiteindelijk op de cognitieve ontwikkeling, de sociaal-emotionele ontwikkeling en de fysieke ontwikkeling? Op taal en vooral rekenen scoren (als factoren voor cognitieve ontwikkeling) de Bloemhofkinderen lager dan de COOL-kinderen en de kinderen van de COOL-selectie. De fysieke ontwikkeling kon in dit onderzoek nog niet worden meegenomen. Op de sociaal-emotionele ontwikkeling zien we positieve trends (zoals eerder onderzoek ook aangaf).

Duidelijk is dat het onderzoek naar Fysieke integriteit in de beginfase zit. De verwachting is dat de positieve effecten de komende jaren sterker worden. Het Verwey-Jonker Instituut zal OBS Bloemhof tot 2016 volgen. Op basis van de resultaten uit eerder onderzoek en deze eerste meting doet OBS Bloemhof er verstandig aan Fysieke Integriteit voort te zetten. De leerlingen op OBS Bloemhof hebben een goede sociaal-emotionele ontwikkeling en weten goed met de ander en zichzelf om te gaan. Hoewel niet zeker vastgesteld kan worden dat deze goede ontwikkeling te danken is aan het programma, is duidelijk dat de school hier met Vakmanstad sterk in heeft geïnvesteerd. Een van de belangrijke doelen van het programma is immers het verhogen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. De veronderstelling is dat de integrale aanpak en de programmalijnen judo en filosofie dit effect veroorzaken. Bij judo is respect voor jezelf, elkaar, het materiaal en de leraar erg belangrijk. Ook bij filosofie is respect zeer belangrijk. Kinderen leren hun mening beargumenteren, conflicten verbaal op te lossen en naar elkaar te luisteren. Ook dit zal rechtstreeks het gedrag en de sociale positie van de leerlingen verbeteren.

De tweede aanbeveling is dat men ondanks het succes van Fysieke Integriteit de kernvakken niet uit het oog verliest. OBS Bloemhof heeft meer uren dan de meeste basisscholen, zodat de extra vakken niet ten koste gaan van het reguliere lesprogramma. De basisvakken komen ondanks de extra vakken genoeg aan

bod. Toch blijkt uit de analyse dat de leerlingen op OBS Bloemhof relatief minder goed scoren op met name rekenen. Het zou daarom goed zijn om daar nog eens naar te kijken. Sluit de methode nog goed aan bij de ontwikkeling van kinderen of wordt er onvoldoende aandacht besteed aan dit vak? Wij kunnen hier geen uitspraak over doen, maar de resultaten roepen wel deze vragen op (ondertussen weten we uit een aanvullend gesprek met de directeur dat de school hier vanaf het nieuwe schooljaar werk van maakt). Uit de resultaten blijkt echter ook dat de leerlingen op OBS Bloemhof relatief goed zijn in begrijpend lezen. En dit is een mooie bevinding. Temeer leerlingen uit groep 2 van OBS Bloemhof een lager gemiddelde op taal hebben dan leerlingen uit groep 2 van de COOL-selectiescholen. Dit strookt ook met de opmerking van een van de leerkrachten uit groep 2 dat haar leerlingen een taalachterstand hebben. Dat wetende is het extra bijzonder dat de leerlingen uit groep 8 beter zijn in begrijpend lezen dan de leerlingen op de vergelijkbare scholen. Dit is mogelijk het gevolg van filosofie. Zoals ook hierboven vermeld is taal erg belangrijk bij dit vak. Daarnaast krijgt taal veel aandacht op OBS Bloemhof. Over fysieke ontwikkeling konden wij nu niets vertellen, omdat de benodigde data hiervoor nog ontbreken.

In dit verslag hebben wij de ontwikkeling van Bloemhofkinderen vergeleken met de groep COOL Nederland en COOL-selectie. Maar het kan nog steeds zijn dat de achtergronden van kinderen in de vergelijkingsgroepen zo groot zijn, dat dit de vergelijking van resultaten beïnvloedt. Bij het volgende verslag zal hier expliciet aandacht aan worden besteed.

De verwachting is dat de positieve effecten de komende jaren sterker worden

5.2 Conclusies Actief Burgerschap

De vragen die in het ontwikkelonderzoek van Actief Burgerschap centraal staan zijn: hoe de ontwikkeling en uitvoering van de interventies verloopt, welke resultaten worden behaald en welke verbeteringen mogelijk zijn. Zowel de Huiswerkbegeleiding, de Brede Vakantieschool als het Vakhuis zijn in 2012-2013 goed van de grond gekomen. Dat dit is gelukt, is te danken aan de grote inzet en betrokkenheid van ontwikkelaars, uitvoerders en niet in de laatste plaats de school. Gezamenlijk hebben zij zich ingespannen om de voorgenomen activiteiten daadwerkelijk te realiseren. De voorgenomen interventies zijn globaal volgens planning uitgevoerd op OBS Bloemhof, en leerlingen zijn in de gelegenheid gesteld om deel te nemen aan deze niet-verplichte activiteiten. Bijna alle leerlingen van groep 6,7 en 8 nemen deel aan de huiswerkbegeleiding. Voor de Brede Vakantieschool en het Vakhuis gaat het om kleinere aantallen.

De leerlingen en klassenleerkrachten zijn bekend met de activiteiten. Ouders lijken minder zicht te hebben op de afzonderlijke activiteiten die worden aangeboden, maar geven wel aan het prettig te vinden dat er op of via de school buitenschoolse activiteiten bestaan. Kortom, het is Rotterdam Vakmanstad, de school en andere betrokkenen gelukt om in betrekkelijk korte tijd een breed scala aan activiteiten aan te bieden, gericht op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen, maar ook op het hen beter voorbereiden op keuzes aangaande (vervolg)opleiding en werk.

De inhoud van de activiteiten wordt door de betrokkenen goeddeels positief beoordeeld en de geïnterviewden herkennen kernelementen van het programma. Een voorbeeld hiervan is dat leerkrachten, maar ook leerlingen kunnen vertellen dat en op welke wijze leerlingen tijdens de Brede Vakantieschool een succeservaring opdoen.

Ook op strategisch niveau is gewerkt aan het ontwikkelen en implementeren van Actief Burgerschap. Naar aanleiding van de opgedane ervaringen zijn nieuwe allianties in de wijk in de stad tot stand gekomen. Naast leerlingen van OBS Bloemhof kunnen ook leerlingen van andere basisscholen in de buurt en leerlingen in de onderbouw van Vakcollege De Hef deelnemen aan activiteiten. De door betrokkenen genoemde verbeterpunten passen bij de ontwikke-

lingsfase waarin de activiteiten van Actief Burgerschap zich bevinden: nu een goed beeld is ontstaan wat de uitvoering van de activiteiten behelst en welke eerste resultaten worden geboekt, kan verder worden gewerkt aan het realiseren van goede organisatorische voorwaarden waarbinnen de activiteiten kunnen plaatsvinden. Daarnaast vormt het beschrijven van de ingezette methodische principes een punt van aandacht.

5.3 Plannen en activiteiten Rotterdam Vakmanstad 2013-2014

Rotterdam Vakmanstad is een programma in ontwikkeling. Dit is enerzijds omdat de ontwikkelaars en uitvoerders nadrukkelijk opgedane ervaringen willen aanwenden voor het verder ontwikkelen en implementeren van het programma. Anderzijds is de context van het programma - de wijk, de school, de stad - continu in beweging.

In deze paragraaf schetsen wij kort de plannen en activiteiten van Rotterdam Vakmanstad voor het schooljaar 2013 en verder. In de volgende onderzoeksrapportage kijken we of en hoe deze plannen en activiteiten zijn gerealiseerd en hoe zij bijdragen aan het verwezenlijken van de doelstellingen.

Voor zowel Fysieke Integriteit als voor Actief Burgerschap geldt dat de komende tijd wordt geïnvesteerd in het beschrijven van de ontwikkelde en toegepaste methodiek(en). De ontwikkelaars van Rotterdam Vakmanstad gaan dit ter hand nemen in de vorm van een ecosofiemethode voor het basisonderwijs. De afgelopen jaren is hiertoe al veel materiaal uitgewerkt. In de beschrijvingen zal het zowel gaan om randvoorwaarden waaronder de activiteiten succesvol kunnen worden uitgevoerd (zoals benodigde locaties, maar ook eisen aan de in te zetten professionals en vrijwilligers) als om methodische principes die worden toegepast om de doelstellingen te realiseren.

Binnen Fysieke Integriteit zijn nieuwe gebeurtenissen dat de schooltuin een kas krijgt. Daarnaast wordt gewerkt aan het opschalen van het ouderprogramma. In deze rapportage is al aangegeven dat in het kader van Actief Burgerschap steeds meer en intensiever wordt samengewerkt met andere partijen. Zo gaat vanaf het schooljaar 2013-2014 de IMC Weekendschool Rotterdam Zuid RVS van start. Met de IMC Weekend-

school is daarom een convenant gesloten. Ook de VMBO-lijn (12-14) van het Vakhuis wordt opgestart. Met de Hogeschool Rotterdam (HRO) is in de zomer van 2013 een convenant gesloten, waarin samenwerkingsafspraken zijn gemaakt tussen de Hogeschool en Rotterdam Vakmanstad. De eerste concrete samenwerking betreft de inzet van vijftig stagiairs van HRO die het project Huiswerkklassen in zowel de wijk Bloemhof als Carnisse gaan uitvoeren onder begeleiding van coördinatoren van Rotterdam Vakmanstad. Rondom deze inzet is een gezamenlijk introductieprogramma opgesteld voor de stagiairs. Rotterdam Vakmanstad is in deze samenwerking geen 'afnemer' van stagiairs, maar partner in de curriculumontwikkeling binnen het Instituut Sociale Opleidingen (ISO) van de HRO. Ook rondom het Vakhuis wordt de samenwerking met andere partijen geïntensiveerd. Met de SKVR wordt

gewerkt aan een integraal aanbod rond de mediawerkplaats, waarin ook een didactiek- en coachings-traject voor leermeesters is opgenomen. De samenwerking met het bedrijfsleven krijgt nader gestalte doordat werknemers – binnen het Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen - leermeester zijn in het Vakhuis. De activiteiten van het Vakhuis voor leerlingen van 12-14 zijn onderdeel van de onderwijskolom. Tot slot wordt gewerkt aan de opzet van een Vakwerf (Interactieveld Duurzaam Vakmanschap). Met onder andere twee ROC's (Zadkine en Albeda) en VNO/NCW wordt samengewerkt in het kader van talentontwikkeling van jongeren om een integraal stagenetwerk op te zetten. Dit heeft als doel het duurzame vakmanschap in de gehele beroepsopleiding te borgen en deze verbrede opvatting in de curricula en de stagenetwerken te verankeren.

6. REFERENTIES

Acock, A.C. (2013). *Discovering Structural Equation Modeling using Stata*. College Station: Stata Corp.

Boonstra, N., Jonkman, H., & Braam, H. (2012). Vakmanstad in Rotterdam. Onderzoek naar het innovatieve onderwijsprogramma Vakmanstad / Fysieke Integriteit op OBS Bloemhof in deelgemeente Feyenoord in Rotterdam. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Boonstra, N., Jonkman, H. & Braam, H. (2011). Gezond en bevlogen onderwijs. Effecten van het innovatieve onderwijsprogramma Vakmanstad/Fysieke Integriteit in Rotterdam. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Boonstra, N., Jonkman, H. & Braam, H. (2009). Oefenen in Vakmanschap. Rotterdam Zuid: Effecten van het onderwijsprogramma Vakmanstad & Fysieke Integriteit. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Byrne, B.M. (2012). *Structural equation modeling with Mplus*. New York/Hove: Routledge.

Centrum voor Onderzoek en Statistiek (2013). Rotterdam in Cijfers. Geraadpleegd op 26-09-2013, van www.rotterdamincijfers.nl

Driessen, G., Mulder, L., Ledoux, G., Roeleveld, J., Veen, I. van der (2009). Cohortonderzoek COOL5-18. Technisch rapport basisonderwijs, eerste meting 2007/2008. Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO-Kohnstamm.

Driessen, G., Mulder, L. & Roeleveld, J. (2012). Cohort onderzoek COOL. Technisch rapport basisonderwijs, Tweede meting 2010/2011. Nijmegen/Amsterdam: ITS/Kohnstamm Instituut.

Gelman, A. & Hill, J. (2007). *Data analysis using regression and multilevel/hierarchical models*. Cambridge: Cambridge University Press.

Guo, S. & Fraser, M.W. (2010). *Propensity score analysis. Statistical methods and applications*. Thousand Oaks (CA): Sage Publications.

Jonkman, H. (2012). Some years of Communities that Care. Learning from a social experiment. Thesis. Vrije Universiteit: Amsterdam.

Jonkman, H., Haggerty, K., Steketee, M., Fagan, A., Hanson, K., & Hawkins, D. (2008). Communities That Care, Core Elements and Context: Research of Implementation in Two Countries. *Social Development Issues*, 30 (3), 2008.

Kamerling, M. (2013). Zwarte scholen & witte scholen: Bestaat er verschil? Masterthesis Sociologie-Vraagstukken van Beleid en Organisatie. Utrecht: Universiteit van Utrecht.

Koomen, H.M.Y., Verschueren, K. & Pianta, R.C. (2007). *Leerling-Leerkracht Relatie Vragenlijst*. Handleiding. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Muthèn, L.K. & Muthèn, B.O. (2012). *Mplus user guide. Version 7 (1998-2012)*. Los Angeles: Mplus.

Oosterling, H. (2013). *Eco3. Doendenken*; Rotterdam Vakmanstad/Skillcity 2010-2012. Heijningen: Jap Sam Books.

Oosterling, H. (2009). *Woorden als daden*. Rotterdam Vakmanstad/Skillcity 2007-2009. Heijningen: Jap Sam Books.

Oosterling, H. en A. Grifioen (2012). *Wat heet lichamelijke opvoeding?. Ecosociale educatie op de Brede school*. Heijningen: Jap Sam Books.

Steketee, M., Tierolf, B. & Mak, J. (2012). *Kinderen in Tel Databoek 2012. Kinderrechten als basis voor lokaal jeugdbeleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Rabe-Hesketh, S. & Skondal, A. (2012). *Multilevel and longitudinal modeling using STATA*. 2nd edition. Station College TX: Stata Corporation.

Auteurs

Dr. H.B. Jonkman

Drs. M.J. de Gruijter

Fotografie

Eva Flendrie

Ontwerp

Louise de Kruijf

Trichis Communicatie en Ontwerp

Stichting De Verre Bergen

Westersingel 102

3015 LD Rotterdam

010 209 2000

www.deverrebergen.nl